

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

№ 49.

Laupäeval, 27. novembril 1926.

VIII aastakäik.

VABADUSSÕJA KANGELASI

Vabadussõja Muuseumi omandus.

M. Maksolly.

KAPTEN ANTON IRV.

LANGES EGLE JUURES 27. APR. 1919 A.

1. detsembril 1924.
langesid
isamaa eest kaitseväelased:

Kolonel-leitnant	Hermann Rossländer
Kapten-major	Karl Stern
Noorem-leitnant	Harald Busch
Noorem-leitnant	Oskar Punisson
Noorem-leitnant	Helmuth Viiburg
Sõjaväe ametnik	Adolf Eller
Kadett	Arnold Allebras
Kadett	Aleksander Teder
Kadett	Aleksander Tomberg
Kadett	August Udras
Reamees	Jaan Bergson
Reamees	Johannes Kruusmann

SISUSTIK: 1. dets. langenute mälestamine. (Sõjainistri käsukiri nr. 537). — 1. detsembri puhul. — —i.: I-se Soomusrongide 8. aastapäev. (29. XI. 18. — 29. XI. 26). — —i.: I-ne Soomusrongide rügement 1. detsembri mässukatse likvideerimisel. — —v.: Soomusrongide diviisi Vabadussõjas — Ad. K.: S. Ü. Õ. Allohvitseride kooli kuulipildujate kompanii aastapäev. — Kl : 1. detsember 1924 a. — 28. november 1917 a. — A. B.: Maastiku organiseerimisest. — K. Männi: Raskete kuulipildujate tarvitamisest lahingus. — —n—: Jalaväe ja kahurväe koostööst. — K. S.: Juriidilised näpunäited. — J. J.: Sõjaline ettevalmistus väljaspool kaitseväge. — Sõjakirjandust. — Sõjaväelised teated. — Kaitseväge elu. — Kroonika.

1. dets. langenute mälestamine.

Sõjainistri käsukiri № 537.

Tallinnas, 19. novembril 1926.

1. detsembril s. a. möödub kaks aastat sellest päevast, kus salkkond palgatud isikuid, ahvatletud 3. kommunistliku internatsionaali poolt, tõstis avaliku mässu meie Vabariigi seadusliku valitsuskorra kukutamiseks. Sarnane mässukatse ei olnud kooskõlas eesti rahva tahtega, seepärast ei võinud ta vilja kanda. Sel tõsisel silmapilgul väljendus jällegi eestlasele omane meeleskindlus ja kohusetunne, ning kõik tõsised ja vaprad isamaa pojad astusid välja mässuliste vastu. Meie väike, kuid tubli kaitseväge, olles täies arusaamises momendi tõsidusest, likvideeris 1. detsembril 1924 a. meie rahvusliku ja riikliku iseseisvuse hädaohu. Selles lühikeses, kuid kohati verises heitluses langesisid meie hulgast mitmed parimad pojad. Nende kangelaste ja isamaa-armastus olgu meile alati eeskujuks ja nende mälestamine meie pühamak kohuseks.

Sellepärast käsin 1. detsembril s. a. kell 15 igas garnisonis meeletule tuletada langenuid, korraldades kaitseväge osades sellekohased aktused, kus sõduritele ära seletada 1. detsembri võidu tähtsus ja selles heitluses langenud kangelaste vägiteod. Aktusele paluda kõnelema võimalust mööda ka Riigikogu liikmeid ja lugupeetud seltskonnategelasi.

Kell 17,30 korraldada kirikutes, kokkuleppel kirikuvõimudega, leinajumalateenistused, kuhu saata sõdureid vastavalt oma usukommetele sõjaväe orkestrite saatel.

Leinajumalateenistusest osavõtmine on soovitatav ka kaitseleitlastele.

J. Soots

Kindralstaabi kindral-majoor,
Sõjainister.

1. detsembri puhul.

On juba vaibumas ajaloo hõlma need sündmused, mis täna kahe aasta eest leidsid aset Tallinna tänavail ja ümbruses. Kaks aastat on lühike aeg ajaloos, kuid küllalt pikk selleks, et rahu elades unustada erakorralisi aegu.

Sündmustik ise võib ju meelde jääda. Kuid — ta moraalne mõju ja selle vastukaja masside tundeilmas aja kestel vaibub kustuvate laine-tena.

Nii 1. detsembergi 1924.

Ta tuli meeteorina tumedal sügistalvel, välgatas kõuena rahuliku Tallinna kohal ja kadus siis uuesti idasse, pannes vaid hetkeks kiiremini tuksuma hariliku kodaniku südame.

Nädalaid ja kuid pärast seda tekitatud pinevus lõi veel kõrgeid laineid väljaspool Tallinnat.

Eestist kõneldi uuesti. Elasime üle kord jälle ajaloolisi suupäevi: õhus oli tunda Vabadussõjaaegseid heroilisi meeleolusid.

Kuid see oli juba sündmuste järel — järel, mis oli võimaldatud ainult eesti rahva sarnase suhtumisega neile sündmustele, nagu seda nägime 1. detsembril ja mis võib väljendada sõnadega: rahvuslik enesekaitse.

Iga elujõuline rahvas — suur või väike — on varustatud selle loomusunnilise enesekaitse instinktiga.

1. detsembri ohvrite matus.

See on vastupanu — moraalne ja materiaalne, mida väljendab iga elav olevus selle jõu suhtes, mis teda püüab hävitada.

Ka vaba Eesti oskas end kaitsta roimarite vastu, nagu ta seda oli teinud Vabadussõjaski.

Kaitsevägi oli see jõud, millele tugines rahva julgeolek kriitilisel silmapilgul.

Kui 1. detsember oli suurpäev tervele Eestile, siis ta seda oli eriti — meie kaitseväele. Sõjariistusjõud riigis on loodud lahinguks, võitlus vastasega mees mehe vastu on tema suurim eksam ja kõige tõsisem paraad! Sellisena osutusid ka 1. detsembri sündmused meie kaitseväele. Ja kes meist ei tea, et kaitsevägi, resp. Tallinna garnison, selle katse sooritas hiilgavalt! Need ei olnud küll mitte massilised lahingud määratuil võitlusväljadel, kust võtsid osa tuhanded. Ei — pigemini need olid üksikvõitlused lähedamaa relvaga magamistuppa sisse hiilinud röövlitega, kelle argtus lubas neile tungida kallale ainult — uinuvale kodanikule.

Kuid seda suurem on võiduvili. Seda enam au meie sõdurile — reamehele ja allohvitserile, kellel jätkus julgust ja oskust võitlust organiseerida ka siis, kui kohapeal puudus tema vanem juht — ohvitser.

1. detsembri õpised olid rasked, kuid nad ei olnud mitte asjatud.

Välise hädaohu sunnil oli rahva terve enesekaitse instinkt uuesti üles virgunud. Igapäevastesse muredesse uppunud kodanik tundis kord jälle, et peale isikliku töö ja askelduste on olemas veel midagi muud — palju kõrgemat, puhtamat.

Patriotism, isamaaarmastus, heroism ja rahvuskangelaste kultus — ainult need tunded on lunastanud rahvaid siis, kui näib olevat kadunud kõik muu.

Rahuaegsetes oludes need tunded näivad uinuvat atrofeerunud olukorras. Kuid esimese hädaohu silmapilgul nad saavad uut toitu ja jõudu, et pääseda vallale seda suurema hooga!

Väline hädaoht on see, mis ühendab.

Tahes või tahtmatult ka 1. detsembri sündmused on saavutanud neid tagajärgi. Peale selle ka välispoliitiliselt uuesti selgus, kes on meie sõber, kes vaenlane.

Kujukalt oli see väljendatud meie tolleaegse välispoliitika juhi sõnades Estoonia aktusel:

„Meie poolt on terve ilma demokraatia sümpaatia. Ainult purutaguline sakslus ja rahvusvaheline kommunism on meie peale vihased.“

Eeltoodust selgub täiel ulatusel 1. detsembri sündmuste poliitiline ja moraalne väärtus meie rahva ja kaitseväge ajaloos.

Hoidkem puhtatena need väärtused — selleks kohustab meid langenud kangelaste mälestus.

I-se Soomusrongide rügemendi 8. aastapäeval.

(29. XI. 18. — 29. XI. 26).

Soomusrongide organiseerimine. Eesti esimeste soomusrongide organiseerimine langeb meie riigi kriitilisemasse ajajärku, kus lahkuvate Saksa okupatsiooni vägede kannul marssisid Eestisse suured punaste röövsalgad.

Soomusrongide peaorganiseerijaks oli „soomusrongide isa“, kaugesõidu kapten, pärast aseadmiral, Joh. Pitka. Tema esimeseks abiliiks kapten (nüüd eru-kolonel) Karl Parts.

Tehniliselt ja relvvarustuse poolest oli rong väga viletsas seisukorras.

Detsembrikuu esimesel poolel tegutses sr. nr. 1 üksi, kuna sr. nr. 2 13. dets. ja sr. nr. 3 23. XII liinile jõudsid.

Taganemise ajajärk kuni 4. I. 19 a. Kogu detsembrikuu soomusrongid võitlesid ennastsalgavalt Tallinn-Narva raudtee suunas. Vaatamata punavägede alatisele arvuliselt üle-

Soomusrong Nr. 1 („Kapten Irv“) ohvitserid märtsi lõpul 1919 aastal.

Ülemine rida: Dr. M. Josep, lipn. K. Hansen, lipn. J. Vasar, leitn. O. Kurvits, al.-kapt. J. Made, leitn. K. Alberg.

Keskmine rida: lipn. J. Künnapuu, (langes Looe lah. 27. VI. 1919), s.-rongi ülem, S. R. divisj. ül. k. t. kapten A. Irv (langes Egle juures 27. IV. 1919), S. R. D. ülem kapten K. Parts, leitn. E. Nepe.

Alumine rida: leitn. R. Sabolotny. (langes Rodenpoisi läh. I. VII. 1919), lipn. P. Villemi, lipn. M. Puru (surnud), n.-leitn. V. Arak.

Lühikese aja kestvusel jõuti niikaugemale, et 30. nov. 1918 a. meie esimene soomusüksus — soomusrong nr. 1 — võis Tallinnast välja sõita Viru väerinna.

Rongi koosseis oli: 2 kahur-platvormi (laskmiseks võidi kasutada ainult üht kõlbulikku lukku), 2 viletsalt soomustatud kuulipilduja-platvormi, 2 dessant-vagunit, 1 klassi-vagun ja 1 vedur. Meeskonda kuulus 36 ohvitseri ja 84 allohvitseri ning reameest. Sellega peaeagu iga 2 mehe kohta 1 ohvitser. Riietuseks, lisaks kodunt toodud riieele, vene poolkasukad ja jalanõudeks vanad vildid.

kaalule, tungisid meie soomusrongid kas üksikult või võimaluse korral ka ühiselt vaenlasele võrdlemisi edurikkalt kallale.

Sealjuures oldi aga sunnitud kogu aeg taga nema, sest hõredad ja alalise valvelolekuga viimase võimaluseni väsitatud jalaväeosad ei suutnud pidada kindlat rinnet.

Pöördepunkt 4. I. 19 a. Pööre Vabadussõjas tuli soomusrongide tegevus-piirkonnas päeva paar varem, kui mujal. Enamlased olid jõudnud juba peaeagu Kehrani (35—40 klm Tallinnast), kui soomusrong nr. 1 nendele tugeva hoobi andis. Edasitungimine arenes ka

järgmistel päevadel jõudsasti. Sõjasaaki („soomust“) saadi õige rikkalikult.

Soomusrongid vallutasid rea lahingute järele Aegviidu, Tapa (9. I. 19.) Rakke ning juba 14. jaan. 1919 a. Tartu.

Tartu vallutamisel olid soomusrongide dessandile väärilisteks abilisteks Kuperjanovi partisanid, keda soomusrong varustas punastelt võetud püssidega ja laskemoonaga.

Järgnesid lahingud Valga sihis, kus muu seas S. R. D. ülem kapten K. Parts haavata sai ja evakueeriti (23. I. 19). Divisjoni juhtimisele asus kapten A. Irv. Edasitungimine arenes visalt, kuid järjekindlalt.

Valga eelposti — Sangaste — vallutamisel peeti 28. jaan. ägedam lahing.

1. II. 1919 a. jõudsid Valka ühelajal, kuid igauks iseküljest, soomusronglased, Kuper-

I-se Soomusrongide rüg. staabi ja ohvitseride kasiino maja.

Soomusrongide kiire ja energilise tegevusega ja Kuperjanovi partisanide toetusel aeti nurja enamlaste kavatsus Tartu kaitse organiseerimiseks ja hoiti Tartus ära suurem veresaun. Et rongide patarei meeskond vaenlase omast laskeosavuses ees oli, tõendab juba asjaolu, et kahevõitlustel punaste soomusrongid korduvalt pihta said ja ikka sunnitud olid taganema. See nähtus kordus ka Tartugi vallutamisel. Punaste soomusrong sõidab Tähkvere mõisa kohale ja hakkab tulistama. Varsti aga kukub üks meie soomusrongilt lastud granaat punaste soomusrongi kõrvale ja teine otse esimese kahur-

janovi partisanid ja soomlased. Järgnes Võru ja Petseri vallutamine.

Irboska jaama pärast pidasid 1. ja 2. soomusrongid 14.—19. veebr. ägedaid lahinguid, kuna sr. nr. 3 Stackelni sihis liini hoidus. Soomusrongide tähtsamad kevadised lahingud olid: Petseri tagasivõtmise operatsioon 29. märtsil sr. nr. 3 dessandi lahing Tsooru-Kõrgepalu m. juures 18. apr., soomusrong „Kapten Irvel“. Võru kaitsmisel Kasaritsa lahing 23. apr. ja Härgmäe dessant-operatsioon 28.—30. apr. 27. apr. langes lahingus Egle juures kapten A. Irv.

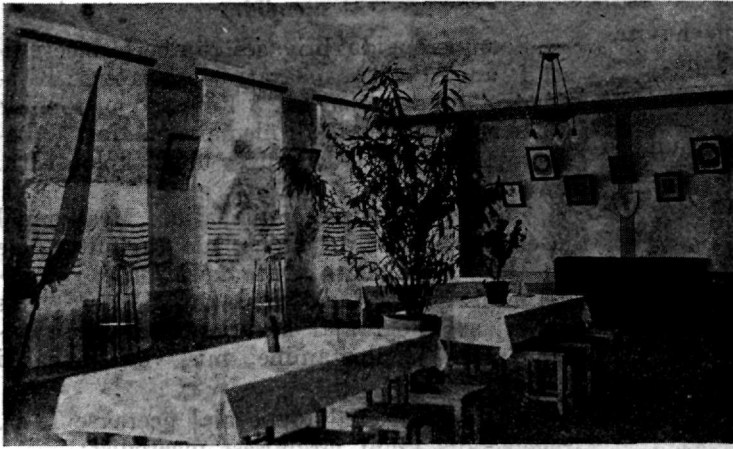

I-se Soomusrongide rüg. kasarmud. :-: Keskel söögisaali- ja kinohoone.

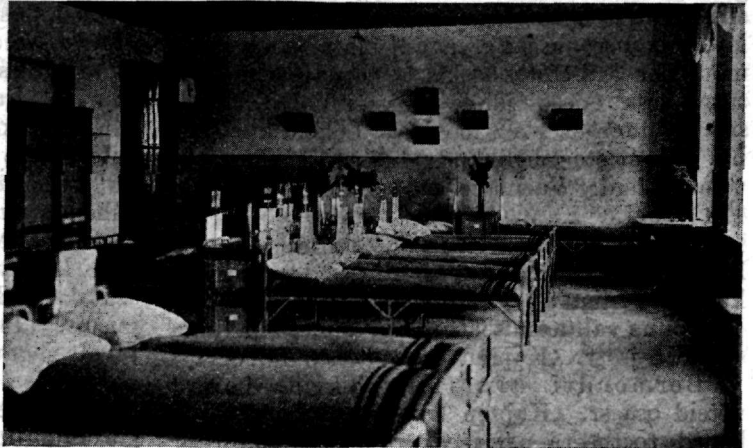
platvormi pihta. Punaste soomusrong kihutas selle järele kohe tagasi ja ei peatunud isegi Tartus. Ka juba taganevat jalaväge ei suutnud keegi paigal hoida — jooksti kabuhirmus Tartu poole.

Esimestena tungisid Tartu nüüdse I-se soomusrongide rügemendi osad.

Pihkva vallutamisel 23.—26. maini likvideerisid meie soomusrongid vaenlase katsed meie edasiliikumist raudtee piirkonnas seisma panna. Kahevõitlusel said kõik punaste soomusrongid tabamusi, üks neist jättis isegi oma komandöri purustatud vaguni Moglino jaama

I-se Soomusrongide rügemendi
S. rong nr. 3
sõdurite lugemistuba.

I-se Soomusrongide rügemendi
sõdurite eluruume.

I-se Soomusrongide rügemendi
sõdurite ühisköögi eeskujulik
pliit.

maha. Dessant-osa ühes partisanidega jõudis Pihkva 25. V. õhtuks.

Pihkvatagustest lahingutest osutus huvitavamaks 25. juuli lahing Veschki jaama läheduses. S.-r. „Kapten Irv“ löögiosa algas ainsa 3" kahuriga võitlust punaste kahe tehniliselt kaugelt parema soomusrongi vastu. Vastase umbes neljakordse tule üle jõu all oli meie löögiosa sunnitud pikkamisi tagasi tõmbuma. Kaks vaenlase granaati lõhkusid tee meie rongi löögiosa seljataga. Kolm viimast vagunit jooksid roobastest välja, ainult vedur ühes paari vaguni ja kahur-platvormiga jäid roobastele. Rongi ümber lõhkevad granaadid, tagasilükkumise võimalust pole — seisukord äärmiselt kriitiline.

Kuid meeskond püsib viimaseni kohal neile omase külmaveresusega.

Kiirelt haagitakse vedur ühes kahurplatvormiga kraavi jooksud vagunite küljest lahti ja tormatakse täiel käigul otse punaste soomusrongide peale. Ainus kahur töötas äärmise intensiivsusega ja heade tagajärgedega. Lähem vaenlase soomusrong sai granaadi pihta ja taganes; mõni klm ära sõites laskis ta tagaajamise kartusel silla enese järele õhku. Vahepeal oli sr. „Kapten Irv“ löögiosa Lokoši küla kohal enamlaste ahelikku keskele sõitnud ja tule avanud. Vaenlane kaotas üle 20 surnu ja 119 vangi.

Landeswehri sõjas võitlesid sr. „Kapten Irv“ ja sr. nr. 3 esirinnas nii Loode lahingus kui ka Võnnu all ja Riia eelpositsioonidel.

Võnnu vallutamisel tungisid esimestena linna sr. nr. 3 ja sr. „Kapten Irv“ dessandid.

Bermondi avantüüri likvideerimisest võtsid osa sr. „Kapten Irv“ ja sr. nr. 2, ilma kellede toetuseta, nagu seekord Läti sõjaminister Eesti soomusrongile tulles ütles, lätlased ei oleks teinud katsetki Riia linna oma käes hoida, sest oli juba tehtud korraldus taganemiseks Valgejärvede joonele.

Sr. „Kapten Irv“ ja sr. nr. 3 võitlesid mitmel puhul ka Põtalovo sihis ja Narva all.

Vaenlaste arv, kes Vabadussõjas Eesti iseseisvust hävitada püüdis I-se soomusrongide rügemendi koosseisu kuuluvate soomusrongide vastu võideldes paljudes lahingutes langesid või vangi sattusid, on õige suur.

Samuti ei ole väike saadud sõjasaak kahurite, kuulipildujate, püsside, laskemoona, vagunite jne. näol.

Meie kaotused — sr. „Kapten Irv“ ja sr. nr. 3 meeskondadest jätsid 152 paremat isamaa poega oma elu meie rahva vabaduse altariel.

Mälestus neist ning nende eeskuju jäägu meie hinge põlvest-põlve kustumata leegiks, mis sütitab valmisolekule kättevõidetud vabaduse kaitseks.

Soomusrongide uus organisatsioon — rügemendid.

Soomusrongide brigaadi ümberformeerimisel 1. aug. 1923 a. määrati soomusrong „Kapten Irv“ ja soomusr. nr. 3 I-sse soomusrongide rügementi. Rügemendi ülemaks määrati Vabadussõja aegne 6-da rügem. ülem kolonel-ltn. Tallo.

Raskusi oli rügemendil palju. Meeskonnal ja ohvitseridel tuli esialgu elada vagunites õige kitsalt. Alles ehitatavate kasarmute valmisaamisel võisid sõdurid kolida ruumidesse. Algas õppeajast vabal ajal kasarmute ümbruse taandamine ja ilustamine, mis veel praegugi kestab.

Väljaõpe. Väljaõppe alal peetakse I. sr. rügemendis kinni järgmisest meetodist:

1) väljaõppe ulatuselt mitmesse astmesse kuuluvate sõjaväelaste (noored, esimese ja teise aastakäigu reamehed ja all-ohvitserid ning ohvitserid kordamis- ja täiendamisõppuste mõttes) ühtlane õpetamine nende erialal, võimalikult praktiliselt; 2) mitmesuguste relvliikide koostöötamise harjutused. Talve-perioodi jooksul pühendatakse erilist tähelepanu mitmesuguste eriteadlaste (side-vaatlejad, luurajad, sanitarid jne.) väljakoolitamisele, kuna suve-periood pühendatakse rohkem lahingtegevusele.

Siin ei toimita mitte nii, et erialaline õppus enne läbi võetakse kogu ulatuses ja alles siis asutakse relvliikide vahelise koostöö harjutamisele. Praktilise pedagoogika nõuetele vastavalt jagatakse kogu väljaõpe osadesse. Kui teatav osa läbi on mindud (näit. noorsõduritega tunnimehe kohused valveteenistuses), siis korraldatakse vanema juhi poolt katse kas kõikide või ainult mõnede relvliikide koostöötamise näol.

Selleks asetatakse osad vastavasse olukorda ja antakse igale osale tema oskuste ja võimete kohaselt konkreetne lahinguülesanne, mis ühisel jõul tuleb lahendada (vaata „Sõdur“ nr. 29 s. a.).

Selle väljaõppe viisi juures ei muutu õppused tüütavaks, läbimindu kindlustatakse üldõppusega ning iga mees tunneb enda tarviliku lülina vägevas võitlus-mehanismis. Õpitakse töötama koos, millel eriline tähtsus sõjas.

Sarnaselt välja õpetatud sõdur oskab vääriselt hinnata oma naaberrelvliike, teab kuidas üksteist aidata ja millist abi võib loota teistelt. Siin on olemas peale tehnilise side veel äärmiselt tugev vaimline (moraalne) side, mis märksa suurendab soomusrongide lahinguvõimet.

Sellelega on ka seletatavad sarnased nähtused, nagu: diviisi manöövritel oli soomusrongid.

Soomusrongi kangelasi.

Al.-kapten Ratassepp,

leitn. Sabolotny

ja

lipnik Tiilmann soomusrong nr. 1

(„Kapten Irv“)

kahurplatvormil.

Võik kolm langesid Vabadussõjas.

gil isegi öise tegevuse juures olemas alaline side väljasaadetud dessantosadega.

Soomusrongid on näidanud väljaõppe alal ka häid tehnilisi tagajärgi. Üks I-se sr. rüg. patareidest, näiteks, on möödunud 5 aasta jooksul omandanud võistluslaskmistel viis priisi, nende hulgas laskmistel 3" kahurist — 8,5 tl. raadiusega — (üleriikline inspektori priis) ja 18 n. ingl. srtk. — 10,5 tl. raadius. Diiviisi r.-kuulipildurite kompaniide vahelisel laskevõistlustel tuli sr. „Kapten Irv“ kuulip. komp. esimesele kohale. Ühel üleriiklisel laskevõistlusel k.-klp. „Madsen'ist“ omas sama rongi dess. komp. teise ja kolmanda koha.

Kehalise kasvatusel alal töötatakse intensiivselt kolme instruktoriga juhatusel. Rügemen dil on kena spordiplats jalgpallivälja ja jooksuteega, mis on valmistatud vabal ajal oma jõududega.

Meelelahutuse küsimuses on talve perioodi algul märgata elevust. Rüg. meelelahutuse komisjoni korraldusel töötab kino. Nädalas jookseb neljal õhtul kaks filmi. Sissepääs tihti, eriti tähtsamatel päevadel, sõdureile makсута; muidu maksab sissepääs 10 mrk.

Igal reedel kl. 19—20-ni on rüg. sõjaväelastele järjekorraline populaar-loeng rüg. ohvitseride poolt. Meelelahutuse komisjoni kutsel peavad loenguid veel ka tuntud seltskonna- ja haridustegelased. Nii näiteks kõneles hr. ins. E. Sephans „Tšehho-Slovakkia“ üle, illustreerides seda valgus-piltidega. Loengut jälgiti suure hõiviga.

On asunud rongide raamatukogude ümberkorraldamisele ja täiendamisele. Rongide lugemistoad, kus ei puudu isegi raadio, on mugavalt sisse seatud. Raadio häälekõvendajad on üles pandud ohvitseride kogu poolt ja töötavad ohvitseride kogu vastuvõtte jaama kaudu.

Asutamisel on rügemen di laulukoor ja näite trupp, kes loodetavasti juba jõulu ajal esineb esmakordselt. Näitelava ehitatakse ruumikasse kinosaali.

Meeskonna toitluskorraldus I-s sr. rügemen dis väärrib tõsist tähelepanu. On heade tagajärgedega teostatud kahetoidu süsteem.

Kasvatus. Oskusest sõdida ei ole meil kasu, kui puudub kindel tahe kaitsta oma riigi iseseisvust ja rahva vabadust.

Sellest seisukohast välja minnes peetakse I-s sr. rügemen dis pühaks soomusrongide kuulsuse rajajate, oma eelkäijate mälestust ja nende traditsioone.

Vanade soomusronglaste poolt rasketes iseseisvuse võitlustes välja kujundatud ning karastatud „soomusronglaste vaimu“ on imbutatud järjekindlalt noorematesse soomusronglaste põlvdedesse.

Jääb ainult soovida, et rügemen samas vaimus ja sama püsivusega edasi töötaks.

—i.

I-ne Soomusrongide rügement 1. detsembri mässukatse likvideerimisel.

Sõjaväele korraldatavad ülevaatused, paraadid, manöövrid j. n. e. peavad andma üldmulje teatud väeosa ettevalmistusest otsekoheste ülesannete täitmisel. Siin on võimalus jälgida peamiselt ainult välist külge — rivilist ilmet, väljaõpet j. n. e., kuid moraalne külg, sõjaväe valmisolek riigikaitseks, jääb varju. Viimase üle võib otsustada ainult tõsisel olukorras.

Seepärast olemegi huvitatud meie kaitseväe osade võitlusvalmisolekust tõsistel silmapilkudel.

Tuletame meelde 1. dets. 1924 a. sündmusi ühes meie kaitseväe osas — I soomusrongide rügemendis.

Rügemendis saadakse raudtee telefoni keskjaama kaudu 1. dets. hommikul teada, et pealinnas pole asjad korras, et seal on rahutused, kuid ligemad andmed puuduvad. Igaks juhtumuseks asutakse kiirelt lahingukorda, laskemoon jagatakse kätte. Varsti tulevadki täiendavad teated: Tallinnas on kommunistlik mässukatse aset leidnud, on palju surnuid ja haavatuid, Mustajõe ja Vasula sillad on õhku lastud, rahutusi on olnud ka Tartus.

Meeste näoilme on tõsine, juhi iga sõna võetakse vastu äärmise tähelepanuga, käsud ja korraldused täidetakse äärmise kiirusega ja püüdlikkusega.

Juhtidel näis korralduste tegemisel valdavat vabadussõja lahingueelne meeleolu. Tundus, et juhid ja meeskond on üks tervik, kus iga liigutus, iga hingetõmbus on ühtlane. Vaadati siiski sõjameheliku ettevaatusega ringi, kas ehk vaenlane ka eneste keskele umbrohtu ei ole külvanud. Kuid ei — I-ses sr. rügemendis ei olnud ühtki „Juudase hinge“, kes oma vendade, vanemate ja omaste elu oleks valmis olnud ära andma „seeklite“ eest!

Meeskond asus rongidele valmis väljasõiduks. Kõik ihkasid tegevust. Oldi isegi kimbus töö- k-do meestega, kes samuti tungivalt soovi avaldasid kaasa sõita.

Varsti sõitiski üks rongidest välja, — sihis, kust oli oodata mässajate sõjariistus toetamist, kust kaarest tulid meile aktiivsemad terroristid. Ülesanne oli kahekordne: olla valvel kallaletungiva välisvaenlase purustamiseks ning püüda kinni üle piiri põgenejaid ja põranda alla peitunud kommuniste.

Ka Tapale jäänud soomusrongi meeskond viibis valvel — esialgu paljudki 48 tundi vahe- tult. Põgenejate püüdmiseks tehti kõik, mis võimalik. Nii käis näiteks komando vabataht- likke öö jooksul jala üle 40 klm (Aegviidus ja tagasi), et leida riigi äraandjaid.

6. dets. politsei teatas rügemendi ülemale, et Aegviidu jaama lähedal venelase Bogdanovi korterisse asunud mõned kahtlased isikud. Viibimata saadeti välja k-do kuulip. vagunis ja veduril n.-ltn. Mann'i juhatusel. Kaasa sõitsid ka kohalik politseiülem ühes rajooniülemaga. Aegviitu jõudes piiras k-do Bogdanovi maja sisse. N.-ltn. Mann ühes politsei jaosk. ülema O. Vichmanniga, kapralite Juhkovi ning Jürgensiga ja rajooniülema V. Ennemuist'iga tungib majja ning käsutab toas viibivatele 4 mehele „käed üles!“ Enne veel kui kaks terroristi suutsid vastu hakata, kisti nendelt „Parabellum'i“ ja „Mauseri“ süsteemi revolvr- id käest, vangistati ja toodi Tapale ühes nende varjajatega. Tapal selgus, et Karl Kollo nime- lise isikutunnistusega isik oli Anveldi staabi ülem August Lillakas, kes Vabadussõja ajal Viru väerinnale meie vägede vastu sõdinud kommu- nistliku polgu ülemana. Teine aga A. Lilla- kas'e lähem kaasvõitleja Richard Käär, kes tegutses Roman Schmidt'i nime all. Mõlemad äraandjad mõisteti I-se sr. rüg. sõjaväljakohtu poolt surma mahalaskmise läbi.

1924 a. detsembri katsetund näitas, et I-se soomusrongide rügemendi meeskond eranditult täitis eesti rahva poolt tema peale pandud kuhu- seid ja lootusi, et väeosa oli mitte ainult välja- õppes, vaid eriti ka seesmiselt, moraalselt tegev. —i.

Soomusrongide diviis Vabadussõjas.

Vabadussõja algul asuti meil esialgu ainult ühe jalaväe diviisi moodustamisele, kuna soomusrongidest, sedavahem veel nende diviisist, siis muidugi kõnetki ei võinud olla. Üsna juhtumusi leiti aga kusagilt vabrikuõuelt sakslas- telt ehitatud ja nende poolt lahkumisel maha jäetud üsna primitiivne soomusrong, mis ene-

sest kujutas liivaga kindlustatud kaubavagu- neid. See leidis viis õneliku mõtte peale. Hra Pitka energilisel tegevusel seati vagunid korda, täiendati võimaluse piires, varustati rong ühe 3 tollil. kahuriga ja kuulipildujatega ning 29. nov. õhtul 1918. a. sõitis meie esimene soomusrong (pärasine „Kapten Irv“) hra Pitka ja kapten

Soomusrongide Diviisi paraad Pihkvas peale linna vallutamist.

Partsi juhatusel rindele. Rongi meeskond koosnes ainult vabatahtlikkudest, kelledest ligemale pooled olid ohvitserid.

Esimesed lahingud juba tõestasid rongi lahinguvõimet ja otstarbekohasust. See andis hoogu. Sama aasta 12. detsembril juba võis teine, Tallinna raudteetehastes ehitatud soomusrong asuda tegevusse ja jaanuaris 1919. a. — kolmas. Kokku moodustasid nad siis juba üksuse soomusrongide ülema juhtimisel, kelleks oli kapten K. Parts, kuna s.-r. Nr. 1 juhtis kapten A. Irv.

Nimetatud rongid saidki aluseks Soomusrongide Diviisi väljakujunemisele. Ajajooksul tõusis laiaroopaliste rongide arv kuueni, kuna kitsaroopalisel teel tegutsesid 5 rongi. Siis veel remont-rongid, soomusautode - kolonn ja jalaväe osad: Kuperjanovi partisanide, Kalevi malev ja Scouts rügemendid. Nii kujunes väikesest ja juhuslikust algatusest võrdlemisi lühikesest aja kestel meie arvuliselt ja tehniliselt tugevamini varustatud löögi-diviis. Juba see asjaolu iseenesest räägib kordasaadetud tööst.

Veelgi rohkem aga veendume selles jälgides diviisi sõjalist tegevust. Piirdume siinkohal ainult kõigepealiskaudsema ülevaatega.

Meie vägede taganemis-perioodil punaväe kaaluva ülivõimu ees olid just soomusrongid mõjuvateks teguriteks, mis võimaldasid selle teostamist plaanikindlalt. Taganeti lahinguid läües samm-sammult, sealjuures vaenlasele sün-

nitades suurt kahju, mis omakorda moraalselt mõjus ka teiste väeosade peale. Juba tol ajal tekkisid punaväes meie soomusrongide kohta igasugused hirmu ja õudsuse jutud ja määrati meie soomusronglaste tabamise eest eritasu.

Samuti etendasid soomusrongid ja nende dessant-osad otsustavat osa punaste pealetungi seismapanemises ja algatuse oma kätte kiskumises Kehra, Jäneda, Aegviidu, Tapa jne. lahingutes.

Tapa vallutamise järele astusid soomusrongid kaptenite Partsi ja Irve isiklisel algatuse ja juhtimisel tegevusse Tartu suunas. See oli hulljulge ettevõtte tormata mõnesaja mehega sügavale vaenlase väerinde sisse, ilma et oleks sealjuures olnud aimu ja andmeid vaenlase jõudude suurusest ja asetusest. Kuid operatsioon õnnestus: pärast Rakke, Äksi ja Tähkvere lahinguid vallutati Tartu. Punaväed põgenesid kabuhirmus Võru maantee sihis. Rongid aga jätkasid kohe pealetungi, mis siitsaadik võis sündida ainult visade võitluste järele, kuna punaväed olid suutnud uuesti koondada suuremaid jõude, peamiselt Läti kommuniste. Ei puudunud isegi hiinlased. Rongide dessantjõudu suurendas aga Kuperjanovi partisanide juuretulek. Suurematest lahingutest tuleks nimetada: Rägavere (Elva läh.), Vana-Kirepi, Keeni, Sangaste, Paju mõisa. Rongide edasi liikumisel tuli alatasa parandada vaenlase poolt

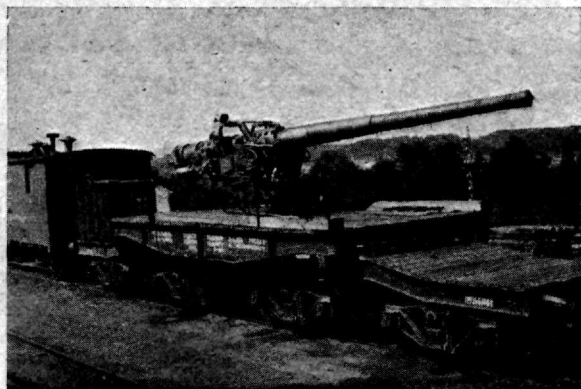
lõhutud raudteesildu ja liini, ja seda tihtipeale vaenlase ägeda tule all. Kuid kõik see ei suutnud seisatada s.-rongide edasirühkimist. Valga saatust otsustati Sangaste ja Paju lahingutega. Valgale järgnes peatselt Petseri vallutamine ja sellest ajast peale jäigi diviisi tegevusrajooniks peamiselt lõunarinne.

Suured on ka S. R. D. teened sõjas Landeswehriiga. Purustades vaenlast kuulsas Loode lahingus, vallutati Võnnu ja tungiti raudtee piirkonnas otse kiirmarsil Riia väravateni — Jägeli positsioonideni. Partisanid võtsid Riia veevärgigi oma valdamisele. Üksikud luursalgad käisid ära ka Riia eeslinnaski, kuid, nagu teada, päästis sakslasi kriitilisest seisukorrast liitlaste ootamatu vahelesegamine ning — Riia jäigi seekord vallutamata.

Bermonditi avantüüri likvideerimisel omandasid otsustava tähenduse kaks lätlastele abiks saadetud soomusrongi, mis tegevusse astusid just sel silmapilgul, kui lätlastel oli juba kadunud igasugune lootus Riia peastmise peale ja taganemiskäskki juba antud.

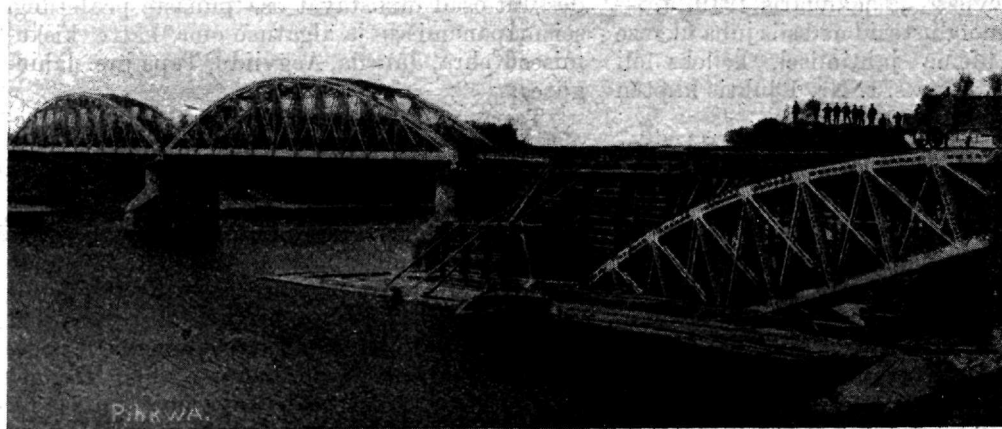
Juure lisada jääb veel, et diviisi väeosad vahete vahel ka põhja, Narva rindel tegutsesid: Krasnaja-Gorka operatsioonis, Judenitši Põhja-Lääne armee taganemisel tekkinud olukorra likvideerimisel jne.

Kuid S. R. D. teened ei ole mitte ainult puhtsõjalised. Kuna punaväed taganemisel raudteeliini, sildu, jaamahooneid jne. kaunis tunduvalt ära purustasid, siis tekkis möödapääsmatu tarvidus kiire parandusvõimaluste järele. Selles sihis täitsid soomus- ja remontrongid ülesannet otse imestamisväärselt hästi.

*Soomusrongi kaugelaste-kahur.
Pommitas Landeswehri sõjas Rodenpoisist Riiga.*

neil Ilmasõja pärandusena tarvitada moodsad s.-rongid, ja meie jalaväel oleks raske olnud kaitsta raudtee piirkonda vaenlase s.-rongide vastu. Meie rinne oleks alatiste läbimurrete kartusel juba moraalselt palju oma sõjakusest kaotanud. Ainult meie s.-rongid võisid siin edukalt tegutseda. Ja tööpoolest kubisebki kogu Vabadussõja kestavus hiilgavatest kahevõitluste reast vaenlase s.-rongidega. Teisest küljest andsid s.-rongid meile aga ka mõjuva teguri omaltpoolt ootamata pealetungide ja läbimurrete ettevõtmiseks. Tuletagem siinkohal ainult meelde Irboska jaama vallutamist veebruarikuul 1919. a. Kapten Irve juhatusel tungisid siis kaks meie s.-rongi umbes paarkümmend kilomeetrit vaenlase väerinde seljataha

*Soomus-
rongide Diviisi
poolt
parandatud
Pihkva
raudteesild.*

Soomusrongide vahvus ja teened on üldtunnustatud. Ja tööpoolest, olekski raske ette kujutada Vabadussõda ilma nende mõjuvate teguriteta. Vaevalt et meil ilma nendeta korda oleks läinud vastu panna punaste ülekaalule, eriti sõja algul, kus viimased meist ka tehniliselt kaugelt paremini olid varustatud. Muuseas olid

ja sünnitasid seal kirjeldamatut paanikat. Kuna meie võrdlemisi väikesearvulised jalaväe osad seekord nõrgad olid pealetungiks, siis tuli 2-hepäevase ägeda võitluse järele rongidel tagasi tõmbuda lähtekohale.

Diviisi kuuluvad jalaväe üksused võivad samuti tagasi vaadata kuulsusrikka tegevuse

peale, ja täie õigusega vaadatakse nende kui Vabadussõja löögiosade peale.

Kui katsuda leida vastust küsimusele, miks just S. R. D. välja arenes üheks silmapaistvaks löögiüksuseks, siis tuleks küll esijoonel arvesse võtta järgmist asjaolu. Teatavasti oleneb väeosade meelsus ja sõjaline tublidus väga suuresti ära aluspõhjast, mis neile nüüelda nurgakiviks saanud. Selles suhtes osutus diviis eriliselt õnnelikku olukorda. Niihästi s.-rongid kui ka jalaväe üksused (Kuperjanovi partisanid, Kalevi Malev ja Scouts rüg.) komplekteeriti asutamisel vabatahtlikke, keda ühendas ühine idee ja isamaaline vaimustus. Need

parimad kodumaa pojad kirjutasid väeüksuste ajalosse esimesed kustumata leheküljed, löid teatud traditsioonid. Hilisemad juuretuliad assimuleerusid selles õhkkonnas üsna kiiresti. Suurt osa etendas ka juhtiv koosseis. Iseloomustav igatahes, et kaks meie laiemalt populaarseks saanud sõjakangelast — kapten A. Irv ja leitn. J. Kuperjanov võrsusid just S. R. D. ridadest. Muidugi on veel olemas teisigi põhjusi, millede juures peatuda ei luba ruum. Kõik kogusummas andis meile aga erilise sõjamehe tüübi, kelle fusionoomia ligemaks äramääramiseks küllalt oli paarisõnalisest lausest: „Soomusrongi mees!“ -v.

S. Ü. Õ. Allohvitseride kooli kuulipildujate kompanii aastapäev.

21. skp. möödus S. Ü. Õ. Allohvitseride kooli kuulipildurite kompaniil 8-s aastapäev. Nimetatud kompanii on võrsumud endisest Peastaabi kuulipildurite komandost, mis asutati selleaegse Sisekaitse ülemä kindral E. Põdder'i käsul.

sügisel saatis kompanii laiali väeosadesse juba 7. lennu.

Heites pilku kompanii möödunud tegevusse, võib healmeelidel konstateerida, et on üle saanud raskest algusest ja möödunud on kobamisajajärk. Vajalikud eeskirjad ja juhendid kuulipil-

S. Ü. Õ. Allohvitseride kooli kuulipildurite kompanii laagrielust.

1920. a. moodustati Peastaabi kuulip. komandost, mis vahepeal ümber oli nimetatud Tallinna kuulipildurite rooduks, jalaväe allohvitseride kooli kuulipildurite rood. Siin vabanes üksus endistest ülesannetest ja sai uued sihid: valmistada ette meie kaitsevägele kuulipildureid, nooremaid juhte. Asudes kuue aasta eest viimase ülesande täitmisele, on kompanii seinte vahel õppinud sadu, ning käesoleva aasta

duja asjanduse alal on ammutatud lääneriikset ja käsitades neid niivõrd, kuivõrd need meie oludele kohased, samuti tähelepanelikult jälgides igat uuendust sel alal välismail, on väljaõpe omandanud kindlama ja ajakohasema ilme.

Aastapäeva mälestati kompanii ohvitseride korraldusel loenguga, kus meelde tuletati Vabariigi loomispäevi ja üksuse ülesandeid tolkorral. Samuti kanti ette pilte ja juhtumusi kompanii möödunud aegist. Ad. K.

1. detsember 1924 a.

Meie kaitseväe lühikese, kuid värvirikka sõjalise tegevuse ajaloo viimase lehekülje moodustab 1-ne detsember 1924 a.

See päev on meie rahva ajaloos küll ikka ja ikka jälle meeldetuletamiseks. Oli ju siin kaalule pandud suurte jõupingutustega ja tuhandete parimate kodumaa poegade verega omandatud riikline iseseisvus. See hoone, millest meie esivanemad sajangute kestel olid unistanud ja mis meie silma all üles kerkis, ähvardati muuta tumedate jõudude poolt rusudeks.

Meie kaitseväelastele on selle päeva sündmuse vaatlemine huvitav ja tarvilik, sest siin tuli tegutseda hoopis erilistes tingimustes, tingimustes, mis omased ainult uulitsavõitlustes mässude puhul.

Kõigile on veel elavalt meeles need sündmused detsembrikuu esimese esmaspäeva viimasel hommikul, kus III internatsionaali juhtnõõride järgi tegutsevad kommunistlikud röövsalgad sõjaväelastele ja kodanlikele asutustele kallale tungisid, tappes valvel olevaid, magavaid ja tänavail ette sattuvaid kaitsevälasi, riigiametnikke ning kodanikke. Nende sündmuse üksikasjaline kirjeldamine viiks pikale, pealegi on sellest juba ka varemalt kirjutatud. Piirdume vaid sündmuse käigu toomisega üldjoontes, peatudes üksikasjade juures niivõrd, kuivõrd nad on huvitavad sõjaliselt.

1. dets. mässukatset iseloomustab kõigepealt see asjaolu, et ta tugines täielikult saladuse katte all organiseeritud Blanqui vandeseltsidele omase lööksalkade tegevusele. Alles valitseva võimu tegeliku kukutamise järele kavatsesid kommunistid, nagu nad hiljem ise avalikult seletasid, asuda masside mobiliseerimisele. Põhjusi, miks just sarnane tegevusviis valiti, tuleb otsida muidugi tolaeagsest poliitilisest olukorrast. Peamise mõjurina võime märkida seda asjaolu, et Eestis puudus vastav elektriseeritud mässuline õhkkond. Samuti puudus rahvakiht, kes oleks olnud küllalt võimas mässu oma õlgadel läbi viima. Mässujuht J. Anvelt omis avalikkese seletusis kinnitab sama asjaolu, kui ta kirjutab: „Eestis ei olnud veel loodusjõulist ülestõusu... Meie partei vastutavad tegelased ei olnud fantaseerijad ega arvanud, et niipea kui mõni püssipauk kõlab, siis töölihmaste hulgana uulitsale tormab ja sõjariistu nõudma ning nõutama hakkab... Meie arvestasime sellega, et loodusjõulise vastuhakkamise korral meil vaevalt korda oleks läinud võita. Siis on vastane valmis, tema jõududel ülekaal... Iseasi, kui korda läheb vastase jõud segi lüüa, tähtsamad valitsuseaparaadi närvid ära võtta, algatus täiesti oma kätte saada“.

Neist poliitilistest tingimustest kujunesid välja ka ülesanded, mida lööksalgad pidid täitma, nimelt: 1) korrakaitstjad jõud segi lüüa, 2) tähtsamad valitsuse ja side keskkohad oma alla võtta ja 3) kõiki vallutatud esemeid teatava aja jooksul oma käes hoida. (J. Anveldi seletuse järgi vähemalt 5—6 tunni jooksul, tabatud löögirühmade meeste seletuse järgi ühe „сутки“ jooksul.)

Nende ülesannete täitmisega loodeti ühelhoobil: luua aluspind mässulise õhkkonna tekkimiseks, korrakaitstjate tegevuse teatava määran paraliseerimiseks, aja võitmiseks uue valitussu võimu (olguigi ainult nimeliselt) väljakuulutamiseks, masside mobiliseerimiseks ning mõne naaberriigiga vormiliselt vastavate suhete loomiseks.

Mässukatse organiseerijate käsutada olnud jõud.

1. dets. sündmuse puhul toimetatud juurdaluse andmete järele võttis väljaastumisest Tallinnas osa 280—300 meest. Mässujuhi seletuse järele ilmunud koonduskorteritesse umbes 75% selleks valitud ja määratud meestest. Seega võis mässu üldjuhatus mässukava kokkuseadmisel arvestada umbes 400 mehega. Poliitilise ilmavaate poolest kujutab kogu meeskond enam-vähem ühtlast, kuid vanaduse, rahvuse ja kodakondsuse mõttes — kõige kirjumat peret.

Sõjaväelise ettevalmistuse mõttes on enamused neid, kes endises Vene sõjaväes on teeninud või üldse pole saanud sõjalist ettevalmistust; 15 meest olid teeninud Eesti kaitseväes ja lõpuks 30—40 meest, kes teeninud punaväes ehk saanud erilise sõjalise ettevalmistuse internatsionaalses sõjakoolis. Lööksalkade relvastus: kõige mitmekesisemaid tüüpe püsse ja revolvreid, käsigranaate, suuremajoolisi pomme ja kõigi tundemärkide järele kuni 5 Colt-Thomsoni süst. püstol-kuulipildujat. Neile algatusrühmadele loodeti lähemat toetust vangidelt, kellede vabastamine oli ette nähtud esimeses järjekorras, kuna üldvaru pidi andma, J. Anveldi seletuse järele, masside mobilisatsioon, teiste osaliste seletuse järele aga piiritagant tulevad jõud

Sõjariistus väljaastumise plaan ja jõudude jaotus.

Lööksalkade tegevuse ja osaliste seletuste järgi otsustades oli väljaastumise kava järgmine:

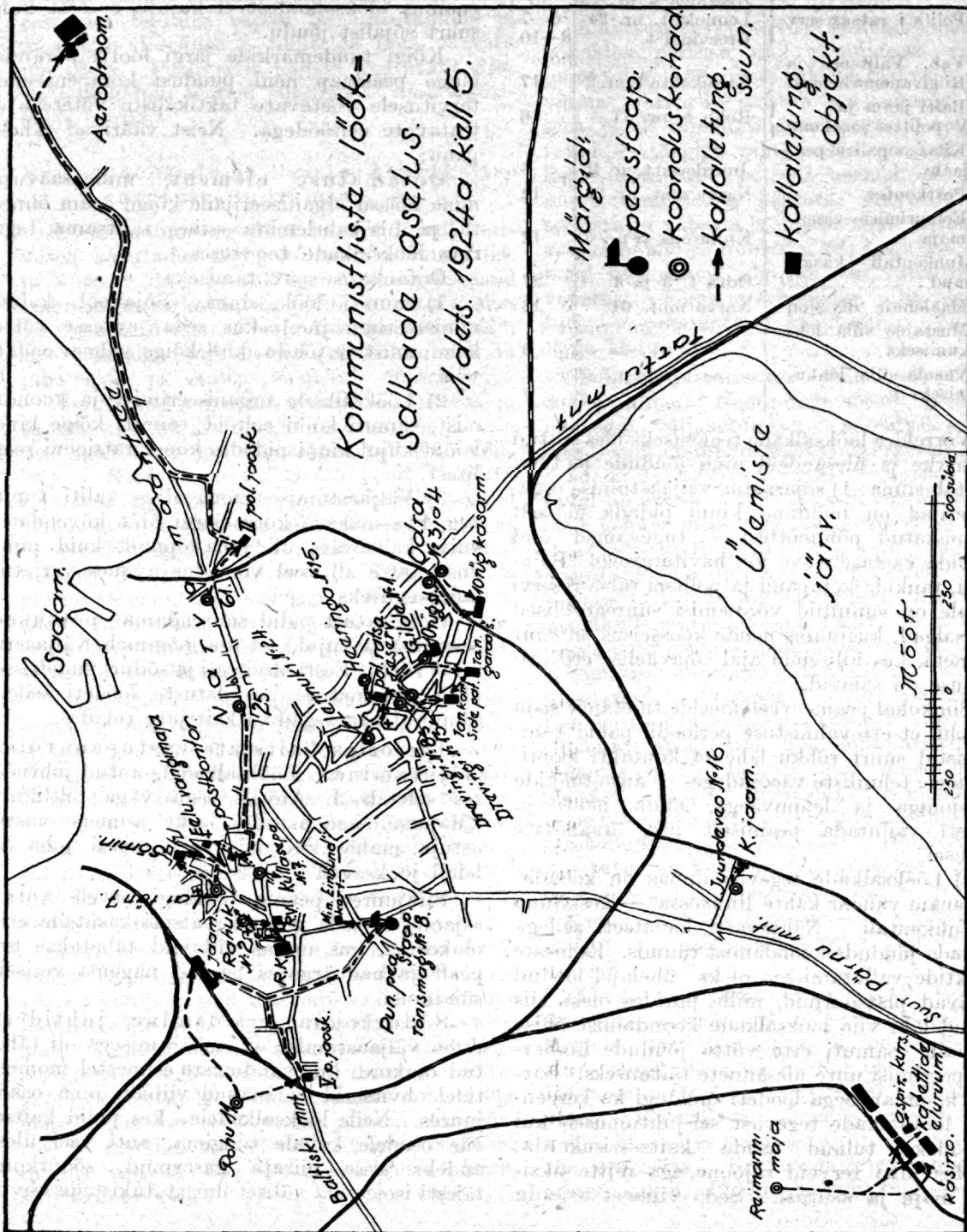
- 1) Vallutada sõjaminstreerium kui sõjalise juhtimise ja side keskkohaks.
- 2) Kadettide pataljon Tondil hävitada ja laiali ajada, ühes sellega vallutada käsisõjariistade laod.

- 3) Tankide komp. ja side pataljon laiial ajada, võttes tankid oma võimusesse.
- 4) Politsei ratsareserv hävitada ja laiial ajada.
- 5) Vallutada valitsuse ja Riigivanema hooned, Balti ja kitsaroopalise peajaamad ja postkontor ühes telefonikeskjaamaga.
- 6) Vabastada eeluurimise vangimajas kinni peetavad vangid.
- 7) 10-da rüg. osad Juhkentali kasarmus

eraldada teistest väeosadest ja ohvitseridest ning sõdurid meelitada oma poole.

- 8) Vallutada maalennu divisjon Lasnamäel.
- 9) Politsei II ja V jsk. laiial ajada.
- 10) Lõhkuda silu raudteel, et takistada provintsist abiväe, eesrinna soomusrongide kohaletoomist.

Kõigi nende ülesannete täitmiseks olid moodustatud ja asetatud lööksalgad nagu juurelisatud skeemil ja siin järgnevas tabelis näidatud.

L ö ö k s a l g a

kallaletungi objekt	koonduskoht	meeste arv
1) Sõjamineisterium .	Lai t. nr. 7	23
2) Sõjakool, Tondil .	Reimanni maja	56*
3) Tankide komp. . . .	Gilde t. nr. 1	30*)
sid-patalj. ja tan-	Dreevingi t. nr. 13	15
kide garaaz		
4) Poliit. ratsarserv	Heeringa t. nr. 15	15*)
	Lennuki t. nr. 24	6—7
	Dreevingi t.	8—10
5) Vab. Valitsuse ja Riigivanemahooned	Rahukohtu t. nr. 2	17
6) Balti jaam ja V politsei jaoskond	Rohu t. nr. 11	16
7) Kitsaropalise peajaam	Juurdeveo t. nr. 16	5
8) Postkontor	Narva mnt. nr. 25	12
9) Eeluurimise vangimaja	Kullasepa t. nr. 7	12
10) Juhkentali kasarmud	Odra t. 3 ja 4	27
11) Maalennu divisjon	Narva mnt. 61	13
12) Mustajõe silla lõhkumiseks		3
13) Vasula silla lõhkumiseks		?

Võrreldes lööksalkade tegevuseks üles seatud eesmärgid ja ülesandeid ning jõudude jaotust, paistab silma: 1) sõjariistus väljaastumise organiseerijad on püüdnud kinni pidada üldiselt tunnustatud põhimõttest — tugevamad jõud suunida vastase elava jõu hävitamiseks. Sõjakooli, tankide kompanii ja politsei ratsa-reservi kallale on suunitud võrdlemisi suurearvulised lööksalgad, kusjuures nende koosseisus on suur % mehi, kes hilisemal ajal sõjaväelise ettevalmistuse on saanud.

Siinkohal peame veel meelde tuletama seda asjaolu, et ettevalmistuse perioodil panid kommunistid suurt rõhku lähema kontakti loomisele meie tehniliste väeosadega — auto-tankide divisjoniga ja lennuväega, mida püüti ja loodeti vallutada peamiselt just äraandjate toetusel.

2) Lööksalkade tegevus linnas on koondatud enam-vähem kahte linnaossa — kesklinna ja Juhkentali. Nähtavasti kavatseti sellega teostada jõudude koondamist ruumis. Esimeste objektide vallutamiseks oleks ühelajal loodud teatavad platsid, mille piirides oleks siis võinud läbi viia lööksalkade koondamist ühise juhi alla, samuti ette võtta jõudude ümbergruppimisi uute ülesannete täitmiseks. Sarnase koondamisega loodeti muidugi ka kergendada lööksalkade tegevust sel juhtumisel, kui neil oleks tulnud asuda kaitseseisukorda, kaitses juba teryeid rajoone, aga mitte üksikuid maju ja asutusi. Seda viimast asjaolu

kinnitab ka J. Anvelt, kirjutades, et esialgse kava järel neil olnud kavatsus ehitada Juhkentali poole viivail tänavail barrikaade.

3) Kogu operatsiooni edu on rajatud sellele eeltingimusele, et lööksalgad nende peale pandud ülesanded täidavad, kusjuures mässuliste jõud on killustatud kõige mitmekesisemate ülesannete täitmisel juba operatsiooni algul, puudub varu, millega keskjuhatus võiks toetada üksikult tegutsevaid salku ebaedu korral ja enamuse lööksalkadest ei kujuta enesest kuigi suurt sõjalist jõudu.

Kõigi tundemärkide järgi lootis põrandalune peastaap neid puudusi kompenseerida tarvitusele võetavate taktikaliste võtetega ja teatavate eeltöödega. Neist väärivad tähelepanu:

Ootamatuse element, mille saavutamine mässu organiseerijaile kõige enam õnnestus ja mis kahtlemata esines tähtsama tegurina lööksalkade tegevuses.

Ootamatuse saavutamiseks

1) suuniti löök sinna (Sõjakool, kaitseministerium jne.), kus seda, arvesse võttes kommunistide jõudu, küll kõige vähem oodata võis.

2) Lööksalkade organiseerimist ja koondamist, samuti kõiki eeltöid toimiti kõige kindlamal kujul kinni pidades konspiratsiooni reeglitest.

3) Väljaastumise momendiks valiti tunni-aeg, kus maksva korra järgi öine kõvendatud valve kaitseväes oli juba lõpunud, kuid pimeduse katte all veel võimalus avanen varjatult tegutsemiseks.

Ootamatust pidid suurendama pettused, eesrinnas selkujul, et osa löögimehi väljaastumisel riietus Eesti ohvitseri ja sõduri munnidrisse; peale ootamatuse ja illatuste loodeti sellega sünnitada ka segadusi kaitsjate ridades.

Terroriga kaitsjate vastupanuvõime mõjutamine. Lööksalkadele antud juhtnõures seletab J. Anvelt seda väga piltlikult: „Majasse sisse astudes laske esimene vastuastuja maha, küll siis kõik teised juba ise laiali jooksevad“.

Siinjuures peame muidugi arvele võtma asjaolu, et seda võtet kavatseti kasutada eriti olukorras, kus majas viibijaid tabatakse une pealt ja nad ärgates peavad nägema veriseid sündmusi.

Sõdurkonna eraldamine juhtidest. Juba väljaastumise aja määramisega oli tabatud olukord, kus sündmuste esimestel momentidel ohvitserid ei saanud viibida oma osade juures. Neile lööksalkadele, kes pidid kaitseväge osadele kallale tungima, anti veel üles andeks sisse piirata kasarmud, sõdurikond täiesti isoleerida väliset ilmast, takistada ohvit-

seridele juurepääsu. Üldine juhtnõor kõigile lööksalkadele oli aga: hävitada kõik ettejuhtuvad ohvitserid!

Äraandjate kaasabi.

Kommunistidele on ikka ja alati olnud meeldivamateks abilisteks provokaatorid, äraandjad ja muu sarnane ollus. Ka 1-se dets. sündmustes ei ole nende osa väikene. Äraandjate lahkel kaasabil lootsid põrandaalused eesrinnas tehnilisi väeosi — auto-tankide ja maalennu divisjone — niitelda ilma vaevata üle võtta. Peale selle lootsid nad saada äraandjate kaudu teateid sündmuste ajal vastaspoole leerist.

Kaitseväeosade ja teiste korrakaitse asutuste luuramine.

Põrandaalune organisatsioon oli kuude kestvusel, kasutades kõike võimalikke luureviise ja võtteid, kogunud kõige üksikasjalisemaid andmeid meie kaitseväge ja teiste korrakaitsete asutuste üle. Nende kasutamiseks võidi iga lööksalga tegevusviisi kindlaks määrata juba ette ja osalisi vastavalt instrueerida.

Varustatud eelpool toodud ülesannetega ja täpsete instruksioonidega tegevusviisi ja vastase suhtes, saadeti lööksalgad kell 6.15 võitlusse. Keskjuhatus oli tema poolt kindlaks määratud tegevusviiside ja tarvitusele võetud abinõude kõikvõimsusse niivõrd veendunud, et Anvelt kinnitada võib: „Meie ei arvestanud tõsiselt vastuhakkamisega“. Selletõttu ei püüagi ta enam tegevuskäigu peale mõju avaldada, vaid staap täies koosseisus teeb ringkäike linna mööda, pidades jahti tänavail ette-sattuvate kordnikkude peale.

Sõjaväelisel vaatepunktist välja minnes sarnasele otsusele selle kava suhtes küll tulla ei saa. Ja seda mitte sellepärast, et mässajate poolt tarvitusele võetud võtted ja abinõud oleksid ebakohased kasutamiseks tänavavõitlustes. Vaid juba selle lihtsa asjaolu tõttu, et kogu operatsiooni kava tugineb eesrinnas mitmesugustele eeldustele ja eelarvamistele, kusjuures vastaspoole tegevusega ei arvestata üldse.

Mässajate tugevamaks trumbiks oli ootamatus. See ühes teiste nende poolt tarvitusele võetud võtetega pidi kaitsjate vastupanuvõime paraliseerima kohe algul. Sõjakoolis avanes neile võimalus pettusega kompanii korrapidajat tappa ja selle järele täiesti ootamata magavatele kadettidele kallale tungida ning kõige metsikumate veretööde toime panna. Ootamatuse ja metsiku terrori mõjul hüppasid samas ruumis asuvad ellu jäänud kadetid laiali, läbi akante välja.

Niipea aga kui teisel korral asuvatest kadettidest mõned püssidega ilmuvad trepile, on ootamatuse teravots suunitud juba roimarite vastu. Neil ei jätku enam julgust trepile ilmunud kadettidele kallale tormata, et ka ülemisel korral asuvas elamisruumes samasugust veretööd toime panna ja seega ootamatuse mõju täies ulatuses ära kasutada. Nad piirduvad ainult tule avamisega trepile ilmunud kadettide pihta. Sellega oli aga kõige tugevam trump lastud käest ära libiseda.

Kaitseministeeriumis avanes mässajatel võimalus pettuse abil ruumidesse valvurile juure tulla. Löögamees hakkab taskust revolvrivõtmata; valvurile paistab see toiming kahtlasena ja ta toimetab automaatselt, nagu õpetatud — täägiga pihta. Ka see tuli mässulistele ootamata, ja selle asemel, et algatust uuesti oma kätte haarata, valvurile kallale tormata ja vabastada omale teed tormamiseks vahikomando ruumidesse, kus kogu valvemeeskond veel magas, algavad nad valvuriga tulevahetust. Kuid meeskond on juba alarmeeritud — ootamatuse kasutamise võimalused seega kadunud.

Politsei ratsareservi peale oli suunitud 3 löögirühma. Nende tegevus oli ühtlustatud üheaegse väljaastumisega koonduskorteritest. Kuid siin ei olnud nähtavasti arvele võetud nende korterite mitmesugused kaugused kallale tungi objektist. Selletõttu ilmuvad löögirühmad kohale mitmesugustel aegadel — muude seas püstol-kuulip. varustatud salk kõige hiljem. Vahed rühmade ilmutamise vahel ainult minutites. Esimesena kohale jõudnud rühm tormab politseinikkude eluruumi aknate alla, visatakse läbi akna suurejõuline pomm ja avatakse tuli. Pommiviskaja on aga süütiku lahti tõmbamata unustanud. Politseinikud on alarmeeritud; üks neist pistab aknast püssiotsa välja, löögirühmale osutub see juba ootamatusena ning taganetakse üle täna, kust tulistamist jätkatakse. Just sel taganemise momendil jõuab teine rühm kohale; ka sel ei jätku küllalt julgust otsekohe kallale tungimiseks. Ronitakse kuuride katusele, kust ka tuli avatakse. Ka püstol-kuulipilduja kohalejõudmine ei too enam asjasse muudatust, sest tähtsama teguri — ootamatuse — makspanemiseks pole enam võimalust.

Kõigis neis punktides tegutsesid lööksalgad ühise instruksiooni järele — ootamatalt kallale tungida, terroriga kaitsjate moraalselt vastupanu mõjutada ning loodud olukorras sellega hävitada ja laiali ajada kaitsjaid. Kõigis punktides oli lööksalkadel võimalus kaitsjatele juure tulla, kusjuures viimased osutusid pea kaitsetus olukorras. Kuid tagajärjeks siiski löögimeeste kaotus. Põhjused selleks kõigis punktides

ühised, nimelt: 1) löögimeestel puudus oskus kiiresti ära kasutada ootamatuse mõju täies ulatuses; 2) kaitsjate vastuhakkamine sünnitas neile enestele ootamatuse ja nad ei oska kiiresti orienteeruda uues olukorras ja 3) löögimeestel puudub julgus ja ohvrimeelsus ägedaid peal tungesid ette võtte ootamatuse mõju uuesti maksmapanemiseks.

Analoogilisi nähtusi ja põhjusi kordus ka kõigis teistes punktides, milledele kallaletungi toimiti ülalkirjeldatud põhimõtteil.

Siit selgub asjaolusid, mis 1-se dets. mässu-organiseerijate poolt olid jäetud kahesilma vahele:

1) Ei ole veel küllalt sellest, et osatakse üles seada põhimõtted tegutsemiseks ja luua tingimusi, mis nende põhimõtete elluviimist võimaldavad, on tarvis veel täitjaid, kes oleksid küllalt leidlikud ja kangekaelsed loodud olukorra paremuste ärakasutamisel ja kes ka oskaks seda teha; 2) Inimese poliitiline usutunnistus ei anna veel tõendust ta sõjamehelikkusest. Sel-

leks on tarvis väljaarenenud sõjaväelist kohusetunnet, mis kihutab inimest kangelastegudele.

Nende tingimuste täitmine on erilise tähtsusega just kodusõja tänavavõitlustes, kus sagedasti väikesematel salkadel ja ka üksikutel tuleb tegutseda täiesti iseseisvalt, olles isoleeritud, ilma naabrite moraalse ja materjaalse toetusega, kuna üllatusi ja kallaletunge võib oodata iga nurga tagant, igast uksest ja aknast.

Luure- ja side teenistus omavad kodusõja tänavavõitlustes erilise tähtsuse. Sündmused arenevad siin kiiresti, kuna vaenuliste jõudude tekkimiskohti ette näha on võimatu.

Ühe lihtsama tegurina mässajate tegevuses esines just meie kaitseorganite asetuse ja valvekorra tundmine. Selle abil avanes neil võimalus pea igas kallaletungi punktis ilma sekeldusteta meie valvuritele läheneda. Samal ajal, tänu ebaõigetele andmetele meie sv. telefonikeskjaama ja kasarmu keskjaama asukohtade üle, jäid viimased puutumata, olgugi et nende hävitamine oli tehtud ülesandeks vastavatele lööksalkadele ja selle täitmist iga hinna eest nõuti. Kl.

28. november 1917 a.

Eesti iseseisvaks kuulutamise päeva, 24. veebruari kõrval on meie riiklises elus põhjapanev tähtsus veel ka 28(15) novembril 1917. ja 11. novembril 1918. a. Esimesel tähtpäeval kuulutas Maanõukogu ennast kõrgemaks, s. o. suveräänseks võimuks Eestis, kuna 11. novembril Eesti Ajutine Valitsus Saksa okupatsioonivõimudelt uuesti võimu enese kätte võttis ja seega riiklikke funktsioone tegeliku võimuna teostama võis hakata.

Maapäeva 28. (15) nov. otsus kõlab järgmiselt: „1. Eesti Maapäev tunnistab enese Eestimaa ainsaks kõrgema võimu kandjaks, kelle määruste ja korralduste järele kõikidel Eestimaal tuleb käia, kunni Maapäeva poolt demokraatlike valimiseaduse põhjal viibimata kokkukutsutav Eesti Asutav Kogu kokku astub, et Eestimaal riiklist korda kindlaks määrates maal lõpulikku seadusandlist ja valitsuslist võimu luua.

2) Igasugused määrused, käsud ja dekreedid, tulgu nad kelle poolt tahes, on Eestimaal kunni Asutava Kogu kokkuastumiseni maksivad ainult siis, kui Eesti Maapäev nemad on välja kuulutanud, kuna vastasel korral neid mitte ei tule täita.

3) Seks ajaks, kui Eesti Maapäev mitte koos ei ole, antakse Maapäeva juhatusele ja vanematekogule ühes maavalitsusega kui Eestimaa kõrgema võimu esitajale õigus rutulik-

määrusi ja käskusid Eestimaa elu korraldamiseks välja kuulutada ja maksmata panna, kunni Maapäev kokku astudes nende määruste kohta oma otsuse annab.“

See Maanõukogu samm on väga kaugeulatliku tähtsusega. Prof. A. Piip tähendab selle kohta: „Need kaks Maanõukogu otsust (s. o. Maanõukogu kõrgemaks võimuks kuulamine Eestis ja ajutise valitsemiskorra loomine) on meie iseseisvuse juriidiline nurgakivi, mil Eesti, end Venest lähti lüües, suveräänse rahvana teiste rahvaste peresse astus. Sel päeval koondusid kolm riigi algelementi — kõrgem võim teatud territooriumil oleva rahva kohta, ja samal päeval 28(15) novembril 1917. a. sündis ka Eesti riik“ („Eesti iseseisvuse tuleku päevilt“ lhk. 42).

Maapäev aeti samal päeval meie enamlaste (kommunistide) algatusel võõraste püssitikkude toetusel laiali ja vangistati mitu juhtivat tege- last. Oldi sunnitud tegevust jätkama teisel kujul, põranda all. 10. jaanuaril 1918. a. Maapäeva juhatuse, sõjaväe ja poliitiliste erakondade suurem nõupidamine, põhjenedes Maapäeva otsusele, tunnustas tarvilikuks kuulutada Eesti erapooletuks iseseisvaks demokraatlikuks yabariigiks ja nõutada sellele erapooletusele rahvusvaheline kindlustus. Seks otsustati saata väljamaale välissaatkond.

Saadikutel tuli esmalt Stockholmis selgitada vahakordi Eesti-Liivi rüütelkonna asemikkudega, kes Saksa riigivalitsuse ja Vene enamlastevalitsuse esitaja juures märgukirjadega katsusid endid Eesti maa ja rahva seaduslikkudeks esitajateks tembeldada 1710. a. kapitulatsioonide ja 1721. a. Nystadi rahulepingu põhjal ning ühtlasi Saksa valitsust palusid võtta Eesti-Liivimaad Saksa sõjavägede kaitse alla.

Eesti Maapäeva volitatud esitajana andis hra Jaan Tõnisson 4. veebr. 1918. a. sõdivate

suurriikide ja Skandinaavia riikide valitsustele märgukirja, milles ära näitas, et ainsaks Eesti maa ja rahva esitajaks on Maapäeva 28(15) nov. otsuse põhjal Eesti Maapäev ja palus Eesti iseisvuse tunnustamist.

Sellele memorandumile järgneski hiljem mai-kuus 1918. a. suurriikide poolt (Briti, Prantsuse ja Itaalia) Eesti riigi ja Maanõukogu de facto iseseisvuse tunnustamine. Samuti etendas Maapäeva 28(15) nov. otsus tähtsat osa ka Tartu rahuläbirääkimistel.

Maastiku organiseerimisest.

Maastik mõjutab igat sõjalist tegevust, olgu see kaitse, pealetungil või rünnakul. Edu lahingus oleneb osalt sellest, kui võrd väeosad ära kasutavad maastiku algomadusi ja tõstavad kunstlikult nende väärtust. Maastiku organiseerimise ülesandeks ongi maastiku kasutamise tingimusi kunstlikult paremaks muuta.

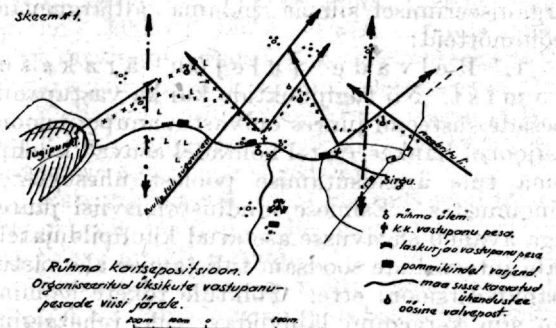
Maastiku organiseerimise tarvidus on kõikjal tunnustatud, kuid siiski ei ole ta saanud tarvilise tähelepanu osaliseks. Veel enne Ilmasõda ülistati ülemäära pealetungi, tööriistad heideti kõrvale, sest kardeti, et nende tarvitamisega võitlejad jäävad maa külge. Teistest riikidest erinesid siin sakslased. Nad kasutasid meisterlikult ära möödunud sõdade kogemusi ja õpetasid oma sõjaväed rahuajal välikindlustuste töodes hästi välja. Lahingutes Lotharingias 14. kuni 20. aug. imestusid prantslased, kui välja jõudsid sakslaste kaitseks kohastatud seisukohtadeni. Mitte vähem ei olnud prantslased üllatunud pärast Marne'i lahingut, kui sakslaste taandumise järele leidsid mõnes piirkonnas nende positsioonidel hästi korraldatud kaitsekraavid ja kuulipildujate pesad. Hiljem, sakslasi jälgides, olid nad sunnitud peatuma Aisne'i jõel sakslaste välikindlustuste ees. Prantslased ei olnud Ilmasõja algul kogenenud välikindlustuste töödes. Nad õppisid kaevikuid kaevama vaid sõja ajal ja kulus palju aega enne, kui see neile harjumuseks sai.

Maastiku organiseerimise üldtarvidus ei leia tänapäev enam vastuvaidlust. Ilmasõja algusest peale võib konstateerida sel alal tähelepanu väärivat edu. Kõigi sõdivate riikide väejuhatused pöörasid oma vägede tähelepanu sellele. Ühes 1916 a. Prantsuse instruksioonis on väljendatud: „Praegusaja sõda on tööriista tõstnud püssiga ühele astmele. Tänapäeva sõdur on korruga võitleja ja töömees; ta tarvitab oma püssi mõnikord, tööriista aga iga-

päev“. Saksa „ühendatud väeliikide juhtimine ja lahing“ § 12 ütleb: „Maastiku organiseerimine tõstab kaitse jõudu, mis tasakaalustab isegi vaenlase arvulise ülekaalu“. Viimane väide on ka meile väga kaaluv.

Ilmasõja kestvusel taktika ja tehnika arenedes muutusid ka välikindlustuste vormid. 1917 a. kaovad ühtlased kaevikute jooned, asemele aga tekivad üksikud võitlusgruppide pesad, mis koondati tugipunktideks.

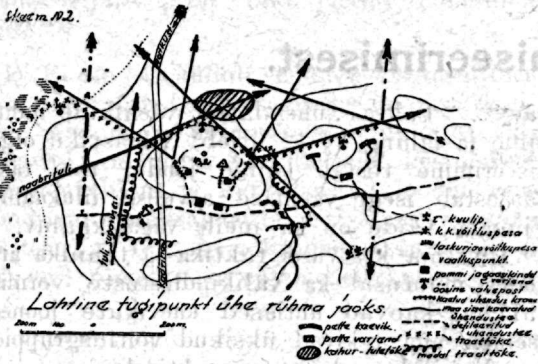
Tänapäev on vastupanu elementaarrakukeseks laskurpesa — üksiku sõduri varjamiseks ja visaks võitluseks vastasega. Laskurpesad, ühendatud omavahel kaitsekraaviga, moodustavad vastupanupesad. Ta koosneb kuulipildujate ja laskurite võitluskohtadest, vahipostist ja varjest. Vastupanupesade asetus ei pea võimaldama mitte ainult rinde, vaid peamiselt flankeriva tule loomist kaitsepositsiooni ette ja sügavusse, milleks tarvilik nende asetus laial rindel ja positsiooni sügavuses.

Üksikud vastupanupesad, koondatud ühise ülesande täitmiseks ühise juhatuse alla, moodustavad tugipunkti. Tugipunkti organisatsioon kuuluvad: vastupanupesad, juhatuse komandopunkt, vaatluspunkt, tõkkes, varu varjed ja ühendusteel. Tugipunkti garnisoni suurus oleneb: 1) ülesandest, mis tugipunktil täita üldkaitse süsteemis; 2) kui võrd teda

naabrid tulega abistavad ja 3) kaitset asuvate vägede arvust. Garnisoni suurus kõigub ühest rühmast kuni kompaniini. Ta koosseisu võivad kuuluda rasked kuulipildujad.

Üksikud tugipunktid, grupeeritud rindtepidi ja sügavusse, loovad vastupanusõlme. Kaitseüsteemis tulevad üksikute tugipunktide ja vastupanusõlme vahel esile intervallid, millele kaitse on tagatud takistuste ja raskekuulip. flankeeriva tulega. Valveks ja tuleksideks luuakse intervallides üksikuid vastupanupesid. Nende aktiivne kaitse on varude ülesanne.

Nõnda esineb kaitsepositsiooni organiseerimisel kolm kindlustamisviisi: üksikute vastupanupesade, tugipunktide, või jälle vastupanupesade ja tugipunktide segasüsteem.

Milline kaitsepositsiooni organisatsiooni viis on kõige otstarbekohasem?

Kaitsepositsiooni peamine ülesanne on võimaldada kaitseosadele avaldada vaenlasele visa vastupanu miinimum elavjõu kulutuse juures ja võimaldada vastukallaletungi sisse murdnud vaenlase tagasiviskamiseks. Selleks peab kaitse organiseerimisel silmas pidama alljärgnevat põhimõtet:

1. Relvade tulejõu ära kasutamine. Nii tugipunktide kui ka vastupanupesade süsteemi juures on vastupanupositsiooni esijoonel flankeerivatel kohtadel asuvad kuulip. oma tule ära kasutamise poolest ühesugustes tingimustes. Esimese kindlustamisviisi juures aga avaneb sügavusse asetatud kuulipildujatele läbi intervallide soodsam tulistamise ala vastupanupositsiooni ette. Põiktule tõkete loomine on siin kergemini läbiviidav, tule juhatamine hõlpsam.

2. Laiaulatuslist vaatlust.

3. Kaitseorganisatsiooni maskeerimist. Tugipunktides on kaitseehitused enam kontsentreeritud, mis neid vaenlasele hõlpsamini ülesleitavaks teeb. Maastiku konfiguratsiooni ära kasutamine on siin raskem. Neid puudusi kõrvaldatakse kunstliku maskeerimise abil: kaetakse esijoonele viivad jooksu-

kraavid, intervallidesse ehitatakse petteehitused jne. Jääb siiski küsitavaks, kas need abinõud suudavad peita tugipunkti vaenlase vaatluse eest.

4. Kaitset tehniliste võitlusabinõude (mürskude, gaasi, tankide jne.) vastu. Tugipunkti kaitseorganid asuvad piiratud maa-alal; nende purustamine, neutraliseerimine gaasi ja kontsentreeritud tulelöökidega on kergemini läbiviidav ja nõuab vähem laskemoona, kui laialipillatud vastupanupesad. Tankid, tormates tugipunkti, võivad kergesti ta vastupanupesid hävitada ja kaitsejad laiali pillata.

5. Tule ja takistuste kombineerimist. Tugipunktid takistavad vaenlase edu arendamist külgsuunas. Sügavusse paigutatud relvad soodustavad tõkete kaitset flankeeriva tulega, kergendavad põiktule tõkete loomist ja tulekoti sünnitamist vaenlasele.

6. Vastulööki korraldamist (manöövreerimist). Tugipunktid võimaldavad positsiooni rindtepidi kaitsta vähema meeskonnaga, mille otsekoheks järelduseks on suuremad varud aktiivseks tegevuseks. Vaenlase positsiooni sisse tungides moodustavad püsijäänud tugipunktid tugeva tiivkaitse ja abistavad vastulööki tulega.

7. Väeosade juhtimist ja ühenduse pidamist. Tugipunktis asub meeskond rohkem koondatult tugipunkti ülema otsekohe juhatus alla, kes saanud parema ettevalmistuse. Vastupanupesadena on jaod laiali rindel, juhtimise raskus lasub jaoulemate peal, mis neilt nõuab rohkem oskust ja algatusvõimet.

Üldiselt võttes tugipunktid võimaldavad rajada kaitset rohkem tulejõule ja seega elavat jõudu kokku hoida, mis meile määratu tähtsusega; teisest küljest on aga tugipunktid oma piiratud maaala tõttu kergemini tulega hävitatavad ja neutraliseeritavad. Need vastuloolunnivad kaaluma tugipunktide ehitamist vastupanupositsiooni esijärgus. Nende organiseerimine on otstarbekohane siis, kui seda dikteerivad taktika nõuded ja maastiku konfiguratsioon. Kui aga puudub esemetel taktikaline tähtsus ja maastik ei soodusta tugipunktide organiseerimist, siis on kunstlikult loodud tugipunktide süsteemi paremus küsitav.

Kasulik on vastupanusõlmi ja tugipunkte ehitada asukohtadele, kust vaenlase pealetungi suunad ja teed läbi lähevad, nõnda et ta neid oleks sunnitud ründama; esemetes, kus head looduslikud maskeerimise tingimused; varude toetusjoonel, eestkätt esijärgu positsiooni nõrgemate kohtade (kompanii, pataljoni, rügemendi liitekohad ja t.) taga, et piiri panna kaitseüsteemi sisse murdnud vaenlase edasitungile. Maastik tugipunktide asukohal peab

võimaldama kahur- ja kuulip.-tule toetust, milleks tulevad oma alla võtta vaatluspunktid ja asetada kuulip. varjatud seisukohtadele. Tugipunkti ehitamise juures kasutada viimase võimaluseni looduslikku maski, mida täiendada kunstliku maskeerimisega. Nende organisatsioon ei tohi väliselt eralduda üldisest kaitsesüsteemist. Vaenlase vaatele kättesaadavad tugipunktid hävitatakse või neutraliseeritakse kahurtulega, kuna mittereeglipäraselt organiseeritud, otstarbekohaselt maastikule paigutatud ja hästimaskeeritud tugipunktid täidavad oma ülesande.

Kaitsel ei ole otstarbekohane tarvitada üht ega teist kindlustamisviisi puhtal kujul, vaid segasüsteemi, kus esinevad üksikud vastupanupesad, tugipunktid ja vastupanusõlmed, vastavalt sellele, mida dikteerib ülesanne, kaitse jõud, maastik ja vaenlase relvad. Meil, kus oleme sunnitud väheste jõududega kaitsma laiu rindeid, tuleb tarvitada kaitsesüsteemis rohkel arvul tugipunkte, millega hoiame jõudusid kokku aktiivseks tegevuseks. Tugipunktide nõrgad küljed peame paraliseerima osava paigutusega maastikule ja kunstliku maskeerimisega. A. B.

Raskete kuulipildujate tarvitamisest lahingus.

K. M ä n n i.

Taktikalistel õppustel tarvitatakse raskeid kuulipildujaid tihti väga juhusliselt, ilma et oleks täitsa selge, mida tahetakse ja mida võib r.-klp. kätte saada. Käesoleva artikli ülesandeks ongi seepärast r.-klp. tarvitamise selgitamine, et sellega ühtlasi ka mõtteavaldusi esile kutsuda. Kõige esiteks võtame vaatluse alla, mida üldse kujutab endast raske kuulipilduja ja millised on ta tehnilised ja taktikalised omadused.

1. R.-klp. mõjuv laskekaugus on hariliku kuuliga 2300—2500 meetrit, eri-laskemoonaga kuni 3500 meetrit; tuleomadused sarnanevad püssi ja kerge-klp. tule omadustele; suurem tule täpsus saavutatakse kindlale alusele paigutamise. Suurematele kaugustele tulistamine on soovitav jalgadelt; ratastelt lastes on täpsus väiksem, pealegi tuleb siis kuulipilduja maa külge kinnitamiseks teha eriline puust alus, mis aga välisõja olukorras raskelt läbiviidav.

2. R.-klp. ei tohi olla ülemäärast logisemist; selle ärahoidmiseks tuleb ümberkäimisel olla äärmiselt ettevaatlik ja suvel tarvitada vedamiseks kivistel teedel erilisi vankreid või erisiseseadet harilikkudel vankritel.

3. Suurematele kaugustele laskmisel peab täpselt arvestama kõik kõrvalmõjud, nagu: tuul, derivatsioon, õhurõhumine, temperatuur, jne., mis nõuab suurema eelharidusega hästi välja õpetatud meeskonda ja häid lasketabeleid.

4. Nägematute märkide kaudseks tulistamiseks on tarvis rida abinõusid, nagu: r.-klp. nurgamõõtjad, käärpikksilm, binokkel, kaugusmõõtja, mõõdukolmnurk, mitmesugused lasketabelid, bussol, hääd kaardid, lennuülesvõtted j. m.

5. Lennukite tulistamiseks on tarvilikud ringsihikud ja erilised alused. Praegu tarvitavate r.-klp. võib lennukeid tulistada ainult kuni 1000 meetri kauguseni.

6. Tankide vastu võitlemiseks on tarvis suuremakaliibrilisi kuulipildujaid. Praegu konstrueeritakse väljamaal kuulipildujat, millega keskmistelt kaugustelt lastes võib läbis-tada igasuguse soomuse ning millega on võimalik tulistada ka lennukeid kuni 2—3 klm kauguseni. Meie r.-klp. võib tanke tulistada soomuskuulidega (Saksa r.-klp. laske-eeskiri 1925. a. § 233.) ainult kaugustel kuni 100 meetri-ni, vaate- ja relvapilude pihta.

7. Üle oma väeosade peade tulistamiseks on tarvilik: a) eriline laskemoon, millel tugev läbilöögi jõud veel 3500 mtr kaugusel — Saksa S. S. ja vastav Prantsuse kuul. (Saksa r.-klp. laske-eeskiri § 2409.)

b) Peale eri-laskemoona nõuab sama Saksa määrustiku § 240, et rauast, millega üle oma väeosade peade tulistatakse, ei oleks välja lastud üle 5000 kuuli. (Kui välja lastud rohkem kuule, võib rauda küll veel tarvitada kaudseks ja otsekoheks laskmiseks neil juhustel, kus omi väeosi ees ei ole.)

c) Samuti peab raua kesta veega täitma iga 2 lindi tühjendamise järele; kestvama laskmisel aga veelgi sagedamini.

Kuivõrd üks või teine küsimus meil lahendamist on leidnud, selle selgitamine ei ole käesoleva artikli ülesanne.

Kuna eri-laskemoon r.-klp. jaoks puudub, siis on üle oma väeosade tulistamine seotud võrdlemisi suure riisikoga ja võib lasta ainult siis, kui kuulipildujad või märk asuvad oma vägedest kõrgemal. Kõrguse määrad on näidatud: hariliku kuuli jaoks kol. O. Sternbecki „Laskeasjanduses“, „S. S.“ kuuli jaoks — Saksa laske-eeskirja lasketabelites.

Nüüd meie rsk.-klp. ülesannetest.

Teatavasti on meil võrdlemisi vähe kahu-reid, mispärast r.-klp. tuleb osa kahurite üles-

annetest oma peale võtta. (Peab siiski silmas pidama, et r. kuulipild. võib mõjuda ainult võrdlemisi kerge kuuli löögijõuga. Toim.)

Selleks peame ära kasutama r.-klp. maksimaalseid laskekaugusi (2300—2500 mtr). Sellejuures ei või aga kuulipildujaid paigutada väga kaugale positsiooni sügavusse, millega väheneb laskekaugus ja tuleb tulistada läbi intervallide, paremal juhusel üle oma väeosade peade. Mida kaugemale aga intervalli suuest eemaldame, seda vähemaks muutub meie mõjupiirkond ja on peaaegu võimata saavutada ristitud r.-klp. tulepiirkonnas asuvate esemetega tagakülgedele.

Kahurtule osaliseks asetamiseks peab r.-klp. asuma meie peavastupanu joone lähemas seljataguses või isegi peavastupanu joonel, kui olemas häd varjamis- ja vaatlusvõimalused.

Ka kerge-kuulipildujad võivad väga hästi täita raske-klp. ülesandeid, kui neil oleks vastavad alused. Kas meie kord sarnased alused saame, on muidugi tulevikuküsimus.

Alusega osutuks kerge-klp. raske-klp. asetäitjaks, aluseta täidaks aga omi härilikke ülesandeid. K.-klp. tuli on r.-klp. omast painduvam, kuna ilma aluseta on võimalik tuld ühelt märgilt teisele kiiremini üle kanda, mis tähtis just väikesematele kaugustele tulistamisel, kuna siin tegemist on suurema arvu märkidega.

K.-klp. on künklike maa ja keskmiste kauguste tulirelv, kuna r.-klp. suudab ilma teiste relvade abita hästi oma tule all hoida suuremaid legendikke. Mägismaastikul on kõige kohasemad laskurid. Pikemaajalisel kaitsel viibimisel tuleb üks osa kuulipildujaist, mida võimata hästi maskeerida, paigutada sügavusse, mis võimaldatud seeläbi, et meie positsiooni ette on tõmmatud traattõkked ja väeosad on kaevunud maasse, lubades seega tulistamist üle oma väeosade peade.

Vastupanu ribas moodustame sügavust kõikide relvade, püüdes asetada relvad sik-sakilisele eelservale, või tema lähemasse sügavusse. Veel suurema sügavuse moodustamiseks võib kasutada läbi intervallide tulistamisel ka teises järgus asuvate pataljoni kuulipildujaid; kui aga võimalik, siis ka üle oma väeosade peade tähtsamate suunade tulistamiseks. Esijärgu pataljoni r.-kuulipildujaist jääb ikkagi üle 1 või 2 rühma, mida kasutada võib sama ülesande jaoks. Samuti ka positsiooni ees asuvate küngaste tagakülgedele tulistamiseks, milleks r.-klp. tuleb üles seada vastavatele kaugustele. Neid klp. rühme, mis omavad teisejärgu tähtsuse, välja arvatud küngaste tagumisi külgi tulistavad, on alati võimalik asetada positsioonile, tehes esijoonel väiksemaid parandusi pataljoniülema korraldusel kuulipildurite kompanii ülema ettepanekul.

Suurem osa esijärgu pataljoni r.-kuulipildujaist peab aga, kui vähegi võimalik, hoogsalt osa võtma vaenlase hävitamisest. R.-kuulipildujaid peab tarvitama ka eelpostide joonel, kui teatud kohalt suurtele kaugustele võimalik on vaenlasele tulistamisega kaotusi sünnitada; siin võib kasutada võrdlemisi kaunis lahtiseid positsioone. Vaenlase jõudmisel k.-klp. tule piirkonda ja põhjuse puudumisel ennastohverdavaks edasijäämiseks eelpostide joonele, tuleb r.-klp. tagasi. Eelpostidega üheskoos taganemine ei ole r.-klp. mitte soovitatav, kuna ta ei suuda seda teha küllalt kiirelt ja varjatult. Ka puhkus-valveteenistuses võib r.-klp. täita mõningaid ülesandeid.

R.-klp. positsioonideks valitakse kohad, kus head laskevõimalused (laskekaugus ja tulistamisektor), läheduses hea vaatluspunkt ja head varjamise ja padrunite juurdetoomise võimalused. Juhtub, et sarnaseid kohti teatud kompanii piirkonnas ei leidu, seepärast ei peaks r.-klp. positsioone valima mitte laskurkompanii, vaid r.-klp. kompanii ülem, tehes pataljoni ülemale vastava ettepaneku lõpliku otsuse saamiseks. Vaenlase olekul lähedal ei ole see nõue maksev, sest siis antakse r.-klp. laskurkompaniide juurde, r.-klp. ülem avaldab kaardi järgi kuulipilduja rühma ülemale oma arvamise ja r.-klp. rühmale antakse sealjuures võimalus valida parem positsioon. Esimesel võimalusel seab r.-klp. kompanii ülem nad kindla kava järgi üles. R.-klp. ja laskurjaod peab paigutatama nõnda, et nad ei takistaks r.-klp. tegevust tema ülesannete täitmisel. Positsiooni valikul tuleb arvestada öisete asukohtadega, rühma ülem märgib tulekaardil ära asukoha öiseks tulistamiseks. Positsioonid peavad sisse võetama videvikis. Pimeduses ei ole positsioonile asumine ega vahetus soovitatav, sest puudub võimalus eeltööde tegemiseks öiseteks laskmisteks. R.-klp. peab välja valitama vähemalt 2 tagavara positsiooni (soovitatav rohkemgi) juhtumusteks: 1) Kui on tarvis täita teist ülesannet, või 2) kui vaenlane on kindlaks teinud meie r.-klp. positsiooni. R.-klp. tarvitab suurematele kaugustele lastes k.-klp. võrreldes palju rohkem laskemoona, seepärast peab arvestama laskemoona juuretoomise võimalustega. Soovitatav on r.-klp. paigutus rühmade kaupa à 2 kuulipildujat, sest et klp. tuld peavad juhtima kuulipildurite rühma ohvitserid. Rohkem kui 2 kuulipildujat võib ühte paigutada ainult heade positsioonide või optiliste abinõude puudumisel. Suurtel kaugustel vaenlasele vähegi tundvate kaotuste sünnitamiseks tuleb koondata mitme kuulipilduja tuld. Selleks peab rühmade vahel olema telefoni ehk mpu side (optiline jne.). Prantsuse „Instruction provi-

soire pour les unités de mitrailleuses d'infanterie" 1923. a. näeb tõkkeseloomiseks suurte kaugustel (kuni 3000 meetrini, 200 meetri laiusel rindel) ette 16 kuulipildujat. Segamistule jaoks on loomulikult tarvis vähem kuulipildujaid, samuti ka väikesematel kaugustel, eriti siis, kui olemas võimalus risttuleks.

R.-klp lennukite vastu võitlemise kohta toob väärtuslikke andmeid Saksa määrustik: „H. Dv. 462. Anleitung zum Gebrauch der Fliegenwiesereinrichtung für M. G.“ ja Vene „Стрелковое дело“, редакция С. С. Каменева, изд. военной типографии. Väärtuslikke andmeid leidub samuti ka ajakirjust „Выстрел“ ja „Militär-Wochenbl.“

Kuidas tarvitada r.-klp. pealtungil, taandumisel, kohtamislahingus ja positsioonisõjas? R.-klp. vedamine enda järgi, laskur-kompaniide sabas, on ainult enesepettus. Intervallide jätmise r.-klp. jaoks ei ole harilikkudes tingimustes võimalik, vaid ainult neil juhustel, kus laskurosad oma liikumisel kasutada ei saa legendikku. R.-klp. tarvitamiseks pealetungil peab pataljoni ja r.-klp. kompanii ülemate poolt tehtama täpne maastikuluure ja r.-klp. antama vastavad ülesanded.

Kaudset tulistamist on pealetungil võimalik toimetada ainult suurematel peatustel. Ettevalmistuseks ööks ühes positsiooni väljavalmisega ja vaatluspunkti sisseseadmiseks on väljaõpetatud meeskonnaga tarvis umbes 1½ tundi aega, kavatsetakse aga vaatluspunkti suuremale kaugusele (üle 100 mtr) ette nihutada, siis veelgi rohkem.

Vaenlase positsiooni äravõtmise järele peabüks osa kuulipildujaid kaasa minema jalaväega. Selle ülesanne täidaksid hästi ratsa rügementidel olevate sarnased saaterühmad, keda võib kiirelt ette tõmmata igasugusel murdmaastikul.

Samuti võivad nimetatud rühmad olla kasulikud meie kolonnide hargnemise kaitsmisel ja ka kohtamislahingus, takistades vaenlase hargnemist.

Taandumisel peab r.-klp. ennatohverdavalt peatuma jääma soodsatel kohtadel, kus suur laskeala, et suurte kaugustel sünnitada vaenlase varudele suuremaid kaotusi.

Metsas sihtide ääres, eriti kus noor mets ees, ja tasandikul r.-klp. võib tuua väga suurt kasu. Siin võib r.-klp. tulistada külvamisega mittenähtavat vaenlast, ilma et abiks tarvis oleks suurt laskurite ja k.-klp. arvu. Vähe teine on aga olukord künklikel maastikul ja kui ees vanem mets, mis kuuli kinni peab.

Lõpuks toon taktikaliste ülesannete nimekirja, mis allohvitseride kooli kuulipildujate kompaniis kursuse jooksul läbi võetakse. Neist ülesannetest selgub võib olla paremini, mida r.-klp. võib saavutada. Ülesanded oleksid järgmised:

1. R.-klp. positsiooni valik kaitsel: laskeala, varjamise ja padrunite juurdetoomise võimalus, tagavara positsioonid, sidepidamine laskurosadega ja naabruses asuvate kuulipildujatega, kaudse laskmise võimalus (vaatluspunkt jne.

2. R.-klp. tiivtule saavutamisel vaenlase poolt meie positsioonile tuleva tee pihta.

3. R.-klp. kaitsel vaikimis-kuulipildujana.

4. Raske-kuulipilduja kaitsel, eriülesannete täitmisel, nagu kitsendite, ristteede, sildade, vaatluspunktide, küngaste tagumiste külgede jne. tule all hoidmine.

5. R.-klp. tiiva kaitsel ja legendikkude tule all hoidmisel.

6. R.-klp. kaitsel metsa ääres ehk sees.

7. R.-klp. kaitsel metsas, sihtide ja teede ääres.

8. R.-klp. kaitsel võsastikus, üle võsastiku tulistamiseks või eri laskealuse ehitamiseks (mullast, puust jne.). R.-klp. kaitsel soisel ja märjal maastikul.

9. R.-klp. vaenlase kaudne tulistamine.

10. Sama ülesanne, kuid vaatluspunkt asub meie eelpositsioonil (eeltugikus).

11. Sama ülesanne, bussoli abil tulistamisel.

12. Sama ülesanne täpsete kaartide, lennuülesvõtete ja planšeti järele tulistamisel.

13. R.-klp. kaitsel, puude otsast tulistamisel selleks tehtud aluselt).

14. R.-klp. eelpositsioonil (eeltugikus).

15. R.-klp. kaitsel, vaenlase gaasi all.

16. R.-klp. kaitsel tankide, soomusautode ja soomusrongide toetusel pealetungiva vaenlase mahasurumisel.

17. R.-klp. kaitsel, lennukite vastu võitlemisel.

18. R.-klp. kaitsel teise järgu pataljoni kuulipildujana kompanii koosseisus.

19. R.-klp. kaitsel positsioonisõja olukorras.

20. R.-klp. kaitsel öises olukorras päeval, videvikus ja ööl.

21. R.-klp. kaitsel tänavavõitlusel.

22. R.-klp. välivahtkonnas. (Üldine tutvumine puhkusvalvega).

23. R.-klp. rännakul ja kolonni liikumise kaitsel vaenlase lennukite vastu.

24. R.-klp. hargneva kolonni kaitsel.

25. R.-klp. lähenemine vaenlasele. (R. klp. vankriilmahavõtmine, sidepidamine vankritega).

26. R.-klp. pealetung, järk-järguline positsioonide valik piki legendikku või küngastiku serva.

27. R.-klp. pealetungil, rünnakueelne tegevus.

28. R.-klp. pealetungil vaenlase poolt ettesaadetud tarbepunkti äravõtmisel.

29. R-klp. rünnaku momendil ja selle järele.

30. R-klp. tegevus peale kordaläinud ja ebaõnnestanud rünnakut.

31. R-klp. vaenlase tagaajamisel.

32. R-klp. pealetung tankide toetusel.

33. R-klp. taandumisel.

34. R-klp. taandumisel, ennast salgav peatumine soodsal positsioonil, et võimaldada korralikku taandumist laskurosadele.

35. R-klp. pealetungil tänavavõitlusel.

36. R-klp. pealetungil lennukite vastu võitlusel.

37. R-klp. vaenlase positsiooni äravõtmisel; kuulipilduja tegevuse üldine arvustamine ja valgustamine positsioonisõja olukorras.

38. R-klp. kohtamislahingus.

39. R-klp. juureantuna luurüksusele.

40. R-klp. asulate äravõtmisel.

41. R-klp. ülem eesoleva maastiku luurel ühes laskurosadega (lasketehnilisest vaatevinklist).

42. R-klp. kompanii asumine puhkusele, korterisse, korterbivuakki, bivuakki, lahtise taeva alla, telkidesse ehk onnidesse.

43. Teede ja jõgede luure.

Jalaväe ja kahurväe koostööst.

„Sõdur“ nr. 39. ilmunud artiklis „Mõned järeldused esimesest tule koostööst suurtükiväe ja jalaväe vahel“ on sõna võtnud üks meie vanemaid kahurväelasi jala- ja kahurväe koostöö kohta ning püüdnud lahendada neid lahkkelisiid, mis esile tulevad mõlema väeliigi ühisel tegutsemisel. Sealjuures on autor järelduste tegemisel kogu aeg baseerunud möödunud suvel poligoonil ära peetud ühismanöövri tulemustele. Raske on öelda, kas ühele nii pi ratud iseloomuga manöövri-le toetudes võib teha sarnaseid järeldusi, nagu seda fugupeetud autor on teinud. Lahkarvamisteks leidub igatahes nii mõnigi põhjendus.

1. Ei saa kõigepealt juba nõus olla autori väitega, et jalaväe juhi ja kahurväe ülema huvid komando keskkoha valikul on risti vastukäivad. Millised motiivid sunnivad autori sarnast arvamist pooldama? Esiteks arvab ta, et jalaväe juht on huvitatud olla võimalikult lähemal oma edasitungivale jalaväele, kuna kahurväeülem selle vastu on huvitatud siduvusest oma komando keskkohaga, kust kogu kahurväe tegevust juhitakse. Vastates peab mees selgeks tegema nõuded, mis mõlemad juhid esitavad oma k-do keskkoha valikul. Need oleksid — jalaväe juhil: võimalik ühenduste pidamise hõlpus ja kindlus oma alluvate väeosadega ja lähedus oma operatsiooni peasuunale. Analoogilised nõuded esitab ka kahurväeülem oma k-do keskkoha valikul, lisades juure veel kolmanda tähtsa punkti, ja nimelt: lähedus oma jalaväe juhile. Tuleb arvata, et mõlema juhi nõuded sarnanevad ja koostöö ühisest k-do keskkohast on võimalik.

Mis puutub autori väitesse, et jalaväe juht on huvitatud olla võimalikult lähemal oma edasitungivale jalaväele, siis peab ära märkima, et praegusaja lahing nõuab rohkem kui kunagi varem juhtivat kätt, mida ei võimalda juhi esijoonel viibimine, vaid selleks vajab ta sideliselt

hästi ette valmistatud k-do keskkoha sügavamal seljataga.

Komando keskkoh on punkt, kuhu kokku jooksevad sideniidid kõigist juhile alluvatest osadest. Ta kujutab endast rasket ja keerulist organismi, ilma milleta juht on võimetu oma tahte avaldamiseks. Edasiliikumisel peab jalaväe sarnane k-do keskkoh juba varakult ette olema valmistatud. Vastasel korral katkeks side. Järkjärguline k-do keskkoha vaheldamine on seega jalaväe juhi juures algnõudeks, ilma milleta ta tegevust võimata ette kujutada. Jääb küsitavaks, miks ei või kahurväe ülem ühtlustada oma järkjärgulist k-do keskkoha vahetust jalaväe juhi omaga?

2. Teiseks leiab autor, et koostööd segav vastolu peitub mõlema väeliigi eriomadustes. Kuigi see nii oleks, siis ikkagi ei võiks oletada, et ühtlasi sellega ka mõlema väeliigi juhatuste vahel valitseks sarnane vastolu, kuna vastuoksa, mõlemad juhid, püüdes ühiste eesmärkide poole, tunnevad kõige paremini üksteise läheduse ja koostöö tarvidust. Kahurväe ülem on jalaväe juhi otsekohene abi oma erialal. Ta täidab jalaväe juhi nõudeid ja ka puht-kahurväelisi, ilma et tohiks eelistada sealjuures viimaseid, jättes esimesi tahaplaanile. Sarnasel juhusel satuksime tõesti vastolu peale, tekkiks kaks lahingut: üks jalaväe, teine kahurväe; sarnaste paralleel-lahingute kooskõlastamine tekitaks suuri raskusi. Seepärast peab ikkagi kogu tegevust juhtima üks isik, millega ainult võib saavutada maksimaalseid tagajärgi. Kahurväe ülem on tule taktika juht, seega tema on huvitatud peamiselt katkematust ühendusest oma gruppidega, milleks jalaväe juhi k-do keskkohast avanevad laiad võimalused.

Nii näeme: ülepeasmatuid vastolusid ei leidu, küll aga vastuoksa, paistab teatud üht-

lus ja kuuluvus nii tehniliselt kui ka taktikaliseks.

3. Soovitatakse koostöötamise saavutamiseks läkitada alaliselt kahurväe ülema juure üks vanem ohvitser, kelle ülesandeks jääks vahetalitus jala- ja kahurväe juhatuste vahel. Ülalkirjutust selgub sarnase instantsi täieline üleliigsus, pealegi ei suudaks see vanem ohvitser kunagi täita jalaväe juhi juures kahurväe ülema aset. Üldine ülesanne nõuab just kahurväe ülema lähedust jalaväe juhile. Kuid sarnase sideohvitseri kaudu avaneks kahurväe ülemaal võimalus igal soodsal või ebasoodsal juhusel jalaväe juhi lähedust otsimata ise temaga ühendusse astuda, mis võib mõjuda üldise ülesande täitmise peale halvavalt. Kahurväe ülem, taotledes puhtkahurväelisi ülesandeid, võib kõrvale kalduda üldisest ülesandest, kuna jalaväe juht, olles temast eemal, jõuetu on kogu tegevuse vaoshoidmiseks. Olukord on muutlik ja võib tõesti juhtuda, et kahurväe ülem ei saa viibida jalaväe juhi juures; siin võib ta alalise sideohvitseri asemel kasutada mõnd vanemat ohvitseri oma kahurväest, ilma et üldhuvile sellest tunduvat kahju sünniks.

4. Autor leiab pataljoni liialt edasitormavaks üksuseks, mille tõttu ka gruppi tema käsutada ei võivat anda. Kuid lahing areneb sedavõrd aeglaselt, et edasitormamisest võib rääkida vaid harukordadel, või ainult täielisel läbimurdel. Viimasel juhusel loomulikult muutub ka kahurväe kasutusviis.

Pealetungil tuleks meie oludes lugeda maksimumseks otsekohese toetuse kahurväeks grupp pataljoni peale, kuna aga grupp rügemendi peale on ja jääb ikkagi nõrgaks tulejõuks. Mis puutub koostöö võimalustesse pataljoni-ülema, siis on ka siin läbiviidav mõlemate ülemate koosasumine. Jalavägi, nagu öeldud, ei ole kiirelt edasiliikuv väelühik; oma pealetungi teostab ta ühe vallutatud objektilt teisele; sellega peab kooskõlastama oma tegevusplaani ka kahurvägi. Grupil avaneb võimalus juba enne pealetungi teatud tegevuskava kokkuseadmiseks kooskõlas järkjärguliste vallutamiskohade objektidega, mis märksa kergendab pärastist tegevust.

Rügemendil ja grupil olevat rohkem ühis-huvisid lahingus, kui pataljonil ja grupil. See arvamine ei vasta tõele, sest lahingus esile kerkivad huvid olenevad ülesandest, ajast ja ribast. Grupp toetab väeosa,

kelle juure ta antud, ülesande piirides. Neis piires püsivad ka grupi huvid. Ta tulejõudu ei tohi ülehinnata. Rügemendi riba on lai ja vaevalt leiab grupp seal kõige kohasemat kasutust. Pataljon oma kitsama ribaga pakuks grupile rohkem võimalusi tegutsemiseks võimete piirides.

5. Olen autoriga täiesti ühel arvamisel selles, et kõige tundelisem on kompanii ja patareivaheline koostöö. Mõlemad ülemad, saades ülesanded: esimene — peale tungida temale antud ribas, teine — tulega toetada teda, seavad oma k-dopunktide*) valikul üles erinõuded. Esimene on piiratud k-dopunkti valikul antud ribaga ja huviga olla oma kompanii juures, kuna teine, tule tehniline juht, on huvitatud vaatusvõimalustest ühes või teises punktis.

Täiesti õige on moodus saata sidesalka patareist kompaniisse, kuid üleliigne oleks teha seda alati ohvitseri juhatusel. Patareivaheline ei ole ohvitseri sugugi üleaar, seepärast võiks leppida täiesti ühe vilunud allohvitseri juhtimisega. Mis puutub sidosse salga ja patarei vahel, siis peab siin jääma põhjapanevaks elemendiks ikkagi telefon; hädaabinõuna aga ka optiline signaalsatsioon. Peab hoiduma šhabloonist, nagu seda autor teeb: „Side peab optiline olema“. Kõigil on teada kuipalju aega ja vaeva maksab optiline signaalsatsioon ja palju tekitab ta eksimusi. Kas ei ole ettevaatamata sarnase kategoorilise nõudmise esitamine?

6 Lõpuks paar sõna tule kava ja planšeti kohta. Tulekava seatakse üldjoontes kokku jalaväe juhi ja kahurväe ülema poolt ühiselt, kahurväe ülem annab nõuetava tehnilise vormi, lisades juure kahurväe eritulesanded. Töö on ühine, mis kõrvaldab kiirustamise jalaväe ülema poolt, nagu seda autor ette näeb. Mis puutub planšettide valmistamisse, siis peaks see kuuluma kahurväe kompetentsi; täidetakse ja täiendatakse igal võimalikul ajal; nende valmistamiseks kuluv aeg ei tohi avaldada mõju tule väljakutumise peale, ja jalaväe juht ei tohi olla sellega seotud. Planšett on vaid abinõu tule täpsuse ja laskemoona kokkukohu saavutamiseks, mitte aga tule taktikalise juhtimise otstarbeks. —n—

*) Komp. ül. asukoht ja patarei ülema p. v. p. lahingus.

Juriidilised näpunäited.

Nr. 7. Kuidas nõuda tagasi ohvitseridele ja sõjaväe ametnikkudele ette makstud palgasummasid nende käemeestelt?

Palga ettemaksmise korraldamiseks on Sõjaminister juba 1924 a. oma ringkirjaga nr. 3013 andnud lähemad juhtnöörid, kuid tegelik elu tekitab sel alal ikka uusi küsimusi, mida muidugi ühegi juhtnööriaga lõplikult ette näha ei saa.

Sõjasead. Kogu 1869 a. XIX r. §§ 253 ja 254 lubavad ohvitseridele ja sõjaväe ametnikkudele ette maksta palka teatud, § 253 ja Sõjainistri ringkirjas eriti ette nähtud tingimustel. Üheks tingimuseks on vastutuskiri vähemalt kahe sõjaametkonda kuuluva isiku poolt (§ 254 p. 2). Vastutuskiri peab olema kirjutatud § 254 juure lisatud vormi järele. Mõned väeosad ja asutused, kus palga ettemaksmist on käsitatud, ei ole aga sellest viimasest nõudest kinni pidanud, vaid on vastu võtnud vastutuskirju, mis oma sisu poolest lahku lähevad § 254 p. 3 juure lisatud vormist. Selle tagajärjel tekivad hiljem vaieldud vastutusandjate, s. o. käemeeste ja väeosade vahel, kusjuures see või teine pool tihti peale ebaõigelt kannatab.

Kuna § 254 p. 3 kategooriliselt nõuab kirjalikku vastutust, kusjuures käemeeste allkirjad peavad ülemuse poolt ametlikult kinnitatud olema, siis ei või suusõnalisel vastutusel olla üldse mingit jõudu ega sarnase põhjal käemeeste vastu tõsta nõudmist.

Edasi tuleb praktikas teha vahet kahe juhuse vahel: 1) kui vastutuskiri on antud täpselt seaduses ette nähtud vormi järele, ja 2) kui vastutuskirja sisu lahku läheb sellest vormist. Kuidas kujuneb vastutuskirjade realiseerimine mõlemil neil juhtudel?

1) On vastutuskiri välja antud § 254 lisas ette nähtud kujul, siis peavad käemehed palgavõla ära tasuma kahel tingimusel: a) kui palgasaaja ei teeni seda tasa ja b) kui palgavõlga temalt mingisugusel põhjusel kinni ei peeta. Neid vastutuse aluseid vaadeldes peab ütleva, et väeosa, kes neil alustel palga ette on maksnud, võib pöörata käemeeste poole nõudmisega, niipea kui on selgunud, et palgasaajale sõjaametkonnast enam mingisuguseid summasid ei kuulu ega tema teenistuselise seisukorra järele enam eisa kuuluma. Täheb, väeosa ei pea enne käemeeste poole pööramist palgasaaja isiklikku vara või temale kodanlistelt riigiasutustelt kuuluvaid summasid otsima, vaid võib käemeestelt nende kohuste täitmist nõuda, niipea kui isik, kes palga on

ette võtnud, teenistusest lahkub või teenistuses sarnasesse olukorda satub, kus ta rahalise tasusaamise õiguse kaotab. Sarnaste tingimuste juures läheb Sõjasead. K. XIX r. § 254 p. 3 ette nähtud käemeeste vastutus tunduvalt lahku Balti Erasead. §§ 4518—4520 ette nähtud tavalistest vastutusvormidest ja on täiesti omapärase ilmega subsidaarne kohustus.

Kuid missugustel tingimustel langeb ära käemeeste vastutus, kuigi see oli antud täpselt S. S. K. XIX r. § 254 p. 3 ette nähtud kujul? Kõige pealt sel korral, kui ette makstud palka ei ole palgasaajalt kinni peetud väeosa ülema või majandusametnikkude süü tõttu. Nagu eelpool tähendatud, näeb § 254 p. 3 lisas antud vastutuskirja vorm küll ette, et käemees ka sel korral ettevõetud palgasumma peab tagasi maksma, kui seda „mingil põhjusel palgasaajalt kinni ei peeta“. Kui nüüd vastutuskiri sarnases redaktsioonis on antud, siis võib paista, et käemehe kohustus ka siis maksma jääb, kui ette makstud palgasumma on väeosa ülema või majandusametnikkude süü tõttu jäänud kinni pidamata. See kord maksis ka tõesti tol ajal, kui maksma pandi S. S. Kogu XIX r. § 254 p. 3 lisas antud vastutuskirja vorm. Siis maksis Vene seadusandluses, valitsemise- ja kohtupraktikas põhimõte, et riik oma ametnikkude majanduslike tegevuse eest ei vastuta. Järelikult, kui väeosa majandusilem meelega või eksikombel jättis ette makstud palga kinni pidamata, siis ei vastutanud väeosa selle eest, vaid käemehed pidid ikkagi oma kohustuse täitma ja võisid nõuda oma kahju ainult süüdlaselt ametnikult. Hiljem aga on maksma pandud vastupidine põhimõte, nimelt, et riik vastutab oma ametnikkude majanduslike tegevuse eest. Selle põhimõtte järele võib iga käemees, kui väeosa ametisikute süü tõttu on kinni pidamata jäetud ettemakstud palgasumma, otsekohe esineda kahjutasu nõudmisega väeosa vastu. Sarnane vastunõudeõigus tasakaalustab omalt poolt väeosa nõudmist käemehe vastu, ning need kaks vastastikust nõudeõigust peavad üksteise ära kustutama (B. E. S. § 3546 ja § 3561).

Teiseks langeb käemeeste vastutus ära sel korral, kui ära langeb palgasaaja enda kohustus tagasi maksta ettevõetud palgasummat. Need juhused on eriti ette nähtud Sõjasead. Kogu XIX r. §§ 257 ja 258 ja Sead. K. III r. § 584. Nende paragrahvide põhjal ei nõuta ettemakstud palka palgasaajalt tagasi, kui ta ära sureb või teenistuse huvides reservi arvatakse. Eksituste ärahoidmiseks olgu aga tähendatud, et nende paragrahvide põhjal jae-

takse tagasi nõudmata mitte kogu palgasumma, mida see või teine ohvitser omal palvel Sõjasead. K. XIX r. § 256 korras ette on võtnud, vaid ainult see osa, mis üldise korra järele ja seaduse põhjal ette makstakse kõigile riigiteenijatele iga kuu 20-dal, s. o. kümne päeva palk, 20—30 kp.

Näiteks, kui ohvitser, kes 1. augustil omal palvel kolme kuu palga ette võtnud, sureb 21. septembril, siis nõutakse temalt tagasi oktoobrikuu palk täiel määral, ning selle tagasimaksu eest on vastutavad ka käemehed, kelle vastutusel palk ette maksti. Tagasinõudmata jääb aga septembrikuu 9 päeva palk, arvates 21. kuni 30., sest et kadunu ka ilma käemeeste vastutuseta; juba üldises korras oleks 20. septembril kätte saanud kogu septembrikuu palga, ning temalt seaduse põhjal tagasi nõuda ei saa selle kuu järelejäänud päevade arvel ettemakstud palka.

2) Juhtub aga, et väeosa palga ettemaksmisel on vastutuskirja teisel kujul vastu võtnud, kui Sõjasead. K. XIX r. § 254 p. 3 ette näeb, siis tuleb käemeeste vastutuse aluste ja ulatuse äramääramisel arvesse võtta kõigepealt vastutuskirja tingimusi. Muidugi võivad need tingimused riigile kahjulikumad olla kui S. S. K. XIX r. § 254 p. 3 ette kirjutab. Sarnastel kordadel võib riigi kahju langeda süüdlaste

ametnikkude — väeosa ülema ja majandusülema peale ja neilt sisse nõutud saada Sõjaministri k. k. nr. 103 — 1924 a. ette nähtud korras.

Mis puutub lõpuks küsimusse, missuguses korras ettemakstud palgasumma tuleb käemeestelt sisse nõuda, siis peaks üldise reegli järele esitama tsiviil kohtu ees käemeeste vastu solidaarse nõudmise. Sarnase nõudmise esitamisest, mis muuseas väeosale väga tülikas on, pääseb kahel teel. Esiteks, neil kordadel kui käemeestega nende kohustuse pärast mingisugust vaielust ei teki ja kui käemehed veel sõjaametkonnas teenivad; siin tuleb puuduv summa palgast nende nõusolemisel kinni pidada. Teiseks võib, ja teatud juhustel isegi tuleb, puuduv summa ka siis kinni pidada käemeeste palgast, kui nad ise sellega nõus ei olegi. Sarnasel korral jääb käemeestel aga õigus järele nõuda ühe aasta jooksul saamatajäänud palka (S. S. Kogu XIX r. § 8) ja äraütlemise korral tõsta administratiivkaebust Riigikohtu ees (Riigikohtu tsiv. osak. selet. 1923/289).

Tsiviil nõudmise esitamisest käemeeste vastu ei pääse väeosa aga sel korral, kui ükski käemees enam sõjaametkonnas ei teeni ega sealt mingisugust muud tasu ei saa.

Sõjaline ettevalmistus väljaspool kaitseväge.

Meie riigi majandusline seisukord nõuab väljaminekute vähendamist. Kaitseväge kulusid võime vähendada teenistusaja lühendamisega. Kuid teenistusaja lühendamine ei tohi sündida sõjalise väljaõppe arvel. Sõjalist väljaõpet ei ole võimalik lühendada, vaid siin kerib üles hoopis vastupidine nõue. Nõuetava sõjalise õppuse sooritamiseks on teenistusaeg meil juba isegi lühike. Hädavaevalt küll jõuab selle kestvusel tarvilikke teadmisi omandada. Veel lühema ajaga läbi ei saa, kui arvesse võtta meie kliima-olusid, kus õppus täiel hool võib sündida ainult suvel. Tahame aga siiski teenistusaega lühendada, peame leidma abinõusid sõjalise väljaõppe teostamiseks väljaspool kaitseväge. Peab kodanikkudele andma osa sõjalist õppust väljaspool kaitseväge. Selles sihis on juba ka astunud samme. Esimene tähelepanu on pööratud koolidele. Koolides tehakse sõjaline õppus ja kasvatus sunduslikuks. Meie uus „Kaitsevæeteenistuse seadus“ näeb ette, et kõigis riigi-, omavalitsuste- ja era-õppeasutustes õppivad kodanikud saavad õpeasutuses viibimise aja vältel kuni alalise kaitsevække sund-

aega teenima astumiseni sõjalist kasvatust ja õppust. Määrused sõjalise kasvatus ja õpetuse andmise ja kontroleerimise kohta töötab välja sõjaminister kokkuleppel haridusministriga, kinnitab Vabariigi Valitsus.

Kindralstaap töötas selle määruse välja. Sõja- ja haridusministrid leppisid omavahel kokku ja Vabariigi Valitsus kinnitas määruse 10. novembril s. a.

See määrus on kondikavaks sõjalise õpetamise ja kasvatamise korraldamise kohta koolides, mille põhjal tulevad Kindralstaabil välja töötada vastavad juhtnõidrid ja kavad, mis kuuluvad sõja- ja haridusministri kinnitamisele ning mis koolides maksma paneb haridusminister.

Suur ja tähtis töö on alles ees. Alusmüür on rajatud ja seinad vaevalt püstitatud. Kuid sisemine töö ootab alles töötajaid.

Kuna sõjalise kasvatus ja õppuse teostamine koolides on üliväga suure tähtsusega meie kaitsevæele, toome siinkohal tervikuna mainitud määruse ametliku teksti.

„Määrus sõjalise kasvatus ja õppuse teostamise ja kontroleerimise kohta õppeasutustes“.

I. Üldised alused.

§ 1. Koolides õppiva noorsoo sõjalise kasvatus ja õppuse eesmärk on — kergendada kodanikkude ettevalmistamist riigikaitse teenistuseks.

§ 2. Sõjaline kasvatus ja õppus on sundslik kõigile õpilastele-poeglastele. Vabastada võib õpilasi tervislistel põhjustel kooli pedagoogika nõukogu kooliarsti ettepanekul ainult kehalistest harjutustest ja sõjalisest õppusest.

II. Sõjalise kasvatus ja õppuse teostamine.

§ 3. Sõjaline kasvatus teostatakse ühes õpilaste üldise kasvatus ja õpetamisega õppeasutuse õpetajate poolt.

§ 4. Sõjalist õppust teostatakse erilistel sõjalise õppuse tundidel ja päevadel. Nimetatud tunnid ja päevad kuuluvad õppeasutuse sundslikku õppekavasse ja neid võib olla — tunde kuni 2 tundi nädalas ja peale selle erilisi sõjalise õppuse päevi koolitöö vaheaegadel (eriti suvevaheajal) — kuni 10 päeva igal kooliaastal.

§ 5. Sõjalist õpetamist teostavad erilised sõjalise õppuse instruktorid. Viimaste puudusel võib sõjalise õpetamise teostamine pandud olla sõjaministeeriumi nõusolekul õppeasutuste õpetajate peale.

§ 6. Sõjalise õppuse instruktoriteks võivad olla:

1) kõik ohvitserid;
2) sõjaministri poolt sõjalise õppuse instruktori kutsesse kinnitatud koolide õpetajad ja allohvitserid; viimased vähemalt keskkooli haridusega.

§ 7. Koolide õpetajaist (mitte ohvitseridest) ja allohvitseridest võib sõjalise õppuse instruktori kutsesse kinnitada ainult neid, kes noorsoo sõjalise õppuse instruktorite kursused läbi teinud või nimetatud kursuste õppekava ulatusel eksternina vastava katse sooritanud.

§ 8. Sõjalise õppuse instruktorite kursusi korraldab sõjaministeerium kokkuleppel haridusministeeriumiga.

§ 9. Sõjaministril on õigus võtta ära sõjalise ettevalmistuse instruktori kutse neilt, kes on osutunud nõrgana selles kutses.

§ 10. Sõjalise õppuse instruktorid kinnitab koh-tadele haridusministeerium sõjaministeeriumi nõusolekul. Instruktorite ametist tagandamine sünnib ühistel alustel õpetajate ametist tagandamisega.

§ 11. Sõjalise õppuse õppevahenditest annab relvad, laskemoona, määrustikud ja eeskirjad sõjaministeerium. Samuti annab sõjaministeerium sõjalise õppuse teostamiseks kasutada tasuta omi harjutusvälju ja lasketiire.

Sõjalise õppuse teostamisel tarvilikkude ruumide eest, niipalju kui neid õppeasutuses olemas, muretseb riigi õppeasutustes — ministeerium, kellele õppeasutus allub, teistes õppeasutustes — õppeasutuse ülalpidaja.

§ 12. Tasu sõjalise õppuse tundide eest maksavad asutused, kelle kanda on vastava kooli õpetajate palgad, kuna sõjalise õppuse päevade korraldamisega ühendatud kulud kannab sõjaministeerium.

§ 13. Sõjalise kasvatus ja õppuse juhtnõõrid ja kavad töötab välja Kindralstaap ja kinnitab sõjaminister kokkuleppel haridusministriga.

§ 14. Kõik juhtnõõrid ja kavad noorsoo sõjalise kasvatus ja õpetamise alal õppeasutustes paneb maksma haridusministeeriumile alluvas õppeasutustes — haridusminister, teistele ministeeriumidele alluvas õppeasutustes — minister, kellele õppeasutus allub.

§ 15. Sõjalise kasvatus ja õppuse teostamine Tartu ülikoolis ja Tallinna tehnikumis sünnib erimääruste põhjal.

III. Sõjalise kasvatus ja õppuse teostamise kontroleerimine.

§ 16. Sõjalise kasvatus ja õppuse teostamise kontroleerimine sünnib üldises, õppeasutuste õpilaste kasvatus ja õpetamise kontroleerimise korras ja peale selle sõjaministeeriumi esitajate kaudu § 4 nimetatud sõjalise õppuse tundide ja päevade ajal.

IV. Soodustuste andmine õpilastele, kes saanud sõjalise õppuse.

§ 17. Õpilastele, kes saanud sõjalise õppuse, antakse kaitseväeteenistuse kohuste täitmisel soodustusi erimääruste järele.

§ 18. Käesolev määrus hakkab maksma 1. jaanuarist 1927 a.

Kuid vähe on üksi koolides sõjalise õpetuse andmisest. Seda on vajalik teostada ka väljaspool kooli. Seadus aga selleks kedagi ei kohusta, seepärast võib siin juttu olla ainult vabatahtlikkusest. Väljaspool kooli võiks vabatahtliselt teostada noorsoo sõjalist ettevalmistust seltskondlised ja ühiskondlised organisatsioonid. Seltskondlistest ja ühiskondlistest organisatsioonidest tuleb noorsoo sõjalise ettevalmistuse alal panna kõige suuremaid lootusi meie kaitseliidu peale. Ei peaks aga eemale jääma ka spordi-, küti- ja jahiseltsid.

Missugustele organisatsioonidele õigus antakse noorsoo sõjaliseks ettevalmistuseks, jääb muidugi sõjaministri otsustada. On kindel, et igale organisatsioonile seda lubada ei saa.

Huvi äratamiseks tuleb neile, kes sõjalise ettevalmistuse saanud, anda vastavaid soodustusi.

Sellekohane Kindralstaabi poolt välja töötatud määrus on samuti juba Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud alljärgneval kujul:

Määrus

soodustuste kohta, mida antakse kaitseväeteenistuse kohuste täitmisel noormeestele, kes enne sundaega teenima astumist väljaspool kaitseväge saanud sõjalise ettevalmistuse.

I. Üldised alused.

§ 1. Noormeestele, kes saanud enne sundaega teenima astumist sõjalise ettevalmistuse koolides, kaitseliidu osades, kütisalkades, spordiseltsides või mõnes muus organisatsioonis väljaspool kaitseväge, antakse kaitseväeteenistuse kohuste täitmisel järgmised soodustused:

1. Noormehed, kes saanud sõjaasjanduse alal ettevalmistuse poole noorte õppekursuse ulatusel, —

a) vabastatakse III järgu reservi õppustest;
b) neile lühendatakse tegelikus teenistuses suunda kestvust 2 kuu võrra.

2. Noormehed, kes saanud sõjaasjanduse alal ettevalmistuse terve noorte õppekursuse ulatusel, —

a) vabastatakse III järgu reservi õppustest;
b) neile lühendatakse tegelikus teenistuses suunda kestvust 4 kuu võrra.

Sealjuures käesoleva määruse põhjal sundaja teenistuse lühendamine võib sündida ainult selle aja arvel, mis noormees on kohustatud teenima sundajana üle 12 kuu.

§ 2. Eelmises paragrahvis (§ 1) nimetatud soodustuste osaliseks saavad ainult need noormehed, kes enne sõjalise ettevalmistuse kohta sooritanud vastava katse käesolevas määruses ette nähtud katsekomisjonides, kusjuures neil on õigus soodustusi saada ainult ühe aasta jooksul pärast katse sooritamist.

Märkus: Katsetele ei lasta noormehi, kes süütegude eest, mis seotud õiguste kitsendusega, kohtu poolt karistatud või samasuguste süütegude eest kohtu või eeluurimise all seisavad.

II. Katsete teostamine.

§ 3. Katseid teostavad katsekomisjonid, mille koosseisu määrab kindlaks sõjaminister.

§ 4. Katset teostatakse kaks korda aastas — veebruaril ja augustil kuus — väeosade või kaitseliidu osades juures. Lähema aja, millal, ja koha, kus katseid teostada, määrab kindlaks sõjaministeerium.

§ 5. Iga katset sooritada soovija noormees peab esinema kohalikule kaitseväge ringkonna ülemale vastava sooviavaldusega. Veebruarikuus katset sooritada soovijail peavad sooviavaldused sisse antud olema hiljemalt sama aasta 20. jaanuariks ja augustikuus katset sooritada soovijail — hiljemalt sama aasta 20. juuliks. Sooviavalduses peab ära tähendatud olema, kui suures ulatuses katset sooritada soovija soovib katset anda.

Sooviavaldusele peab juurde lisatud olema:

- 1) vanadust tõendav tunnistus, ja
- 2) organisatsiooni või asutuse poolt, kus noormees sõjalise ettevalmistuse saanud, tunnistus õppustel olemise, nende ulatuse ja edukuse kohta.

Noormeele sõjalist ettevalmistust teostavate organisatsioonide liikmete või kooliõpilaste sooviavaldused esitatakse vastavalt nimetatud organisatsioonide või koolijuhataste kaudu.

§ 6. Katsetele ilmumise aja ja koha teeb katset sooritada soovijaile teatavaks vastav kaitseväge ringkonna ülem.

§ 7. Katsete kestvus katsete sooritajad ei saa riigi poolt varustust ega toitu. Katsete kestvus kestab mitte üle kolme päeva.

Nimetatud aja jooksul võivad nad aga saada omal soovil kohalikkudest väeosadest kohemaksetava raha eest toitu kaitseväge laste maksvate toidunormide ja nende hindade järele.

§ 8. Katse kavad teeb noormeele sõjalist ettevalmistust teostavatele organisatsioonidele teatavaks sõjaministeerium hiljemalt 6 kuud enne katsete algust.

§ 9. Iga katse sooritanud noormehel annab välja kaitseväge ringkonna ülem katsekomisjoni akti põhjal katse sooritamise kohta vastava tunnistuse.

III. Soodustuste andmise teostamine.

§ 10. Et vabaneda III järgu reservi õppustest, peab soodustuste õigusline noormees esitama enne õppustele ilmumise tähtaega vastavale kaitseväge ringkonna ülemale § 9 ette nähtud tunnistuse või selle tõestatud ärakirja.

§ 11. Et sundaja teenimisel teenistusaja lühendust saada, peab soodustuste õigusline noormees vastuvõtmise juures ette näitama § 9 nimetatud tunnistuse.

§ 12. Soodustuste õiguslistele noormeelele lükatakse sündamata teenimisel teenistusse ilmumise tähtpäev kahe või nelja kuu võrra edasi vastavalt sellele, kas noormees oli katse sooritanud poole või täie noorte õppekursuse ulatuses. Sundaja teenistusest nende noormeele vabastamine sünnib ühel ajal teiste sama kutsealaste sundaja teenijatega.

§ 13. Sõjaministril on õigus anda lähemaid juhtnõude käesoleva määruse elluviimiseks.

§ 14. Käesolev määrus hakkab maksma 1. jaanuaril 1927 a. J. J.

Sõjakirjandust.

„Militär-Wochenblatt“ nr. 16.—25. okt. ja 17.—4. nov. 1926.

Number 16. esiarthikliks on „Sisemine ballistika“, milles refereeritakse prof. Dr. Cranz'i teost pealkirjas tähendatud teemil. Artikli autor leiab, et prof. Cranz'i uurimuse sisemisest ballistikast väärivad iga sõjateadusest huvitatud ohvitseri tähelepanu.

Artikkel „Maskeerimine“ käsitleb üldiselt maskeerimise abinõusid. Artiklil on järg.

„Saksa jõuetuse poliitika Ilmasõjas“ — sarnase pealkirja all olevat suur-admiral v. Tirpitz avaldanud teise kõite poliitilisi dokumente Ilmasõjast. Suur-admirali teos tõendab, et üks Saksamaa sõjakaotuse põhjustest peituvat Saksamaa merejõudude mitteküllaldases ettevalmistuses ja passiivsuses sõja ajal. V. Tirpitz oleval alati nõudnud merejõudude suurendamist ja aktiivsust, kuid teda ei oleval kuulnud ja koguni 1916 a. vabastati ta riigiteenistusest. V. Tirpitz hoiatab tulevaid põlvi endiste vigade kordamise eest. Meie teada on v. Tirpitz üks armuta allveesõja õhutajatest. Ilma kui ka Saksamaa avalikku arvamist on mõistnud Tirpitz'i allveesõja „aktiivsuse“ hukka. See „aktiivsus“ andis vähe reaalseid tagajärgi, kuid kasvatas Saksamaa vastaste arvu. Armutat allveesõda loevad mõned koguni Saksamaa suureks sõjapoliitiliseks rumaluseks. „M. W.“ artikli järele otsustades on

praeguseid Saksamaa sõjakaid ringe v. Tirpitz'i ideedest kõige paremal arvamisel. Artikkel „Tankid ja ratsavägi“ käsitleb Inglise sõjaväe väljaõpet. Nagu teada inglased peale Ilmasõda pühendavad erilise tähelepanu uutele võitlusvahenditele — lennuväele ja tankidele. Nad tahavad tuleviku sõjas ütelda viimase sõna sõjatehnikas: „Meie inglased, harilikult kaotame kõik lahingud peale viimase“, sarnane on uenduste eest võitlejate deviis. Juuli keskpaiku s. a. olevat Salisbury Plain'i (Inglismaal) õppeväljal korraldatud suurem õppus: ühelt poolt „vanamoone jalaväe brigaad kahurväega (hobustega veetava) ja teiselt poolt „moodne salk“ ratsa brigaadist, tankide kompaniist ja motoriseeritud kahurväest. Mängiti läbi kohtamislahing, vastastikune pealting ja jalaväe brigaadi taganemine. Kohtamislahingus ei saavutatud moodne salk tarvilist ootamatust, ümberpöörduvalt — tankide pealting lahtisel maastikul olevat pakkunud jalaväe brigaadile, eriti ta varjatud pataridele (varitsejatele) häid märke ja seepärast kandnud suuri kaotusi. Ratsaväe löök brigaadi tiiva pihta ei andnud tagajärge, sest tiiv oli kaitstud ja tankide tegevus rindelt ei jõudnud ka tõmmata jalaväe brigaadi täielist tähelepanu enese peale. Jalaväe brigaadi

taganemisel olevat „moodne salk“ tegutsenud suure oduga.

Õpiseid: tulevat muuta „Vickerstank“ tüüp, nimelt ehitada vähemamöödulisi (seega vähemaid märke pakkuvaid) tanke, või nad asetada väikeste „Marteltankettes“ idega.

Moodsas salgas tegutsevat kahurväge tulevat motoriseerida sarnaselt, et ta liikumise kiirus ja vabadus oleks võrdne tankide omale. Järgmistena artiklitenä esinevad „Punaarmees“ ja „Prantsuse uus eeskiri: Pioneeride väljaõpe ja kasutamine“. Esimeses tuuakse üldiseid andmeid punaväe organisatsioonist, väljaõppest, sõjakirjandusest jne., teises artiklis vaadeldakse Prantsuse uue eeskirja üksikuid põhimõtteid.

Artiklites: „Suursaksamaa ja Väikesaksamaa“, „Wilhelm II ja meie“ refereeritakse pealkirjades mainitud teemidel ilmunud töid. Suursaksamaa (Austria juurde arvatud) idee surmati 1866 a. sõjas, kuid ta võivat uuesti aset leida peale 1914—1918. a. sõja. Wilhelm II olevat enne Iimasõda olnud pailapseks samale demokraatialle, kes temas nüüd näeb endist despooti ja kõige sõjakuse alust. „M. W.“ autorid manitsevad demokraatiat enneilmasõjaaegsele meeleolule...

Artikkel „Mälestusi pealetungist Itaaliale 24. okt. 1917.“ on huvitav sõjaajalooline kokkuvõte sakslaste vaatepunktist.

„M. W.“ nr. 17“:

Esiartiklina on toodud „Itaalia sõjapoliitiline ülevaade juulist 1925. juulini 1926.“ Sõjaväe juhtimise eesotsas seisab kindralstaabi ülem. Teenistuse aeg on 18 kuud. Nekrutite aastane kontingent — 200.000 meest. Alalisväkke kuulub eelarve andmetel — 14.500 ohvitseri ja 220.000 sõdurit. Tegelikult on suvekuudel teenistuses 325.000 meest ja talvel 150.000 m.

Peale sõjaväe teostab riigikaitset n. n. „Vaba-tahtlik rahvusliku julgeoleku miilits“ (fascistid), mis allub otsekohe valitsuse juhile (Mussolinile).

„Vab. rahvusliku julgeoleku miilits on jaotatud 19 ringkonda (diviisi); ringkond jaguneb leegionideks (rügemen.). Leegione on kokku 150—190. Arvel seisab kokku umbes 500.000 miilitsionääri (fascisti). Alaliselt olevat palgalises teenistuses (prantslase andmetel—K.) umbes 50.000 fascisti (staabid). Miilitsa ülesanded on muu seas: kaitsta valitsevat sisemist korda, noorsoo sõjaline ettevalmistus ja reservlaste sõjalise oskuse arendamine. Mussolini suurendab mereväge. Sõjalaevad olevat alati varustatud sarnaselt, et nad võiks ilma täiendusteta astuda pikema kestvusega võitlustesse. Lennuvägi koosnevat 1188 lennukist ja 20.000 mehest. 1930. aastaks peab lennuvägi tõusma 2002 lennukini ja meeskond 32.500.

Sõjaväe eelarve 1926./27.: Maavägi — 2883, merevägi 1040, lennuvägi 629, kokku 4552 miljonit liiri (umbes 72 miljardit Emk.). Miilits ja teised abi-jõud maksavad aastas 530 miljonit liiri. Riigi üldine eelarve — 20.728 miljonit liiri; sellest sõjaväele 22% Itaalia sisepoliitika on ... fascism. Välispoliitikas on Itaalia äärmiselt imperialistlik, mis peamiselt väljendub vahekorras Prantsusmaaga. Võimuahnitsemine vahemerel ja Põhja-Aafrikas. Itaalia püüab poliitilist ja majanduslist ülevõimu Balkanil.

Majandusliselt olevat Itaalia laskusi. Mussolinilt majandusliste kriiside kõrvaldamiseks tarvitusele võetavad abinõud (üheksatunniline tööpäev „hall leib“ j. t.) näitavad, et olukorrast on aru saadud ja raskustega võideldakse karmilt.

Artiklis: „Mõtteid kahurväe tulevikust“ autor näitab, et endine püüd leida suure laskeulatuse kahureid peaks tulevikus vähenema, sest pommitajad-lennukid ületavad iga kahuri laskekauguse. Tulevikus olevat kahuri peamiseks ülesandeks võitlus lennukiga. Selles suunas tulevat oodatagi kahuri arengut.

Nr. 17. oleks veel mainida artikleid: „Lennuki vastu võitlemise kahurväe tähtsusest“ ja „Spordi ülevaade sügisest 1926.“

Andmed välismaade maa- ja mereväest, sõjaajakirjandust, mitmesugust.

K.

Kaitseväge elu.

I jalaväe rügemendi kultuuriselgitustööst.

Talve hooaja kätte jõudmisel on I. jalaväe rügemendis kultuuriselgitustöö alal juba nii mõndagi korda saadetud loengute korraldamise alal. On peetud juba järgmised loengud: 15. okt. kultuuriselgitustöö komisjoni esimehe kapten Sepa loeng üleajateenijatele: „Praegusa sõjaväeline kasvatus, selle põhinõuded ja sihtjooned. Nõuded, mis esitab praegune sõda nooremale juhtkonnale, eriti allohvitseri osa sõduri kasvatamisel ja õpetamisel“; 2) 22. okt. kapten Sepa loeng üleajateenijatele: „Mida peab teadma allohvitser psühholoogiast, et ära määrata inimese iseloomu ja rajada sõduri kasvatust vaatlus-süsteemile. Näiteid ja väärnähtusi sel alal tegelikust elust“; 3) 22. okt. rüg. kehalise kasvatus juhi leitn. Puusepa loeng üleajateenijatele: „Kehalise kasvatus vajadus ja selle põhimõtted“; 4) 4. nov. kapten Raudsepa loeng üleajateenijatele: „Noorema juhi eeskujutu tähtsus sõduri kasvatamisel ja õpetamisel“; 6) 11. nov. kapten Sepa loeng üleajateenijatele: „Kiidustus ja karistus kasvatus-abinõuna. Millal ja kuidas neid tarvitada“; 6) 18. nov. allohv. Jänese loeng üleajateenijatele: „Lõhkeained, nende tundmine ja nendega ümberkäimine“.

Peab aina rõõmu tundma, et rügemendis kultuuriselgitustöö alal on tehtud edusamme, mida tuleb kirjutada kultuuriselgitustöö komisjoni energilise esimehe arvele.

1. jalaväe rügemendi allohvitseride kogu

korraldas rügemendi aastapäeva eelõhtul 20. novembril s. a. kinnise koosviibimise oma liikmetele ja kutsutud külalistele. Rügemendi ülema ja Ohvitseride Kogu poolt tervitas pidulisi aastapäeva puhul kapten Melts. Öhtusõrgile järgnes jalakeerutus. Kord peol oli eeskujulik.

-ms-

Ekskursiooni Kreenholmi vabrikusse

teostas 1. diviisi staabi ohvitseride kogu 20. skp. Osavõtjaid said selge ettekujutuse, kuidas meie suurtööstuses Ameerika ja Egiptuse puuvilla pakidest valmib riie igasugu sortides. Järjekorras on samasugused ekskursionsioonid teistesse kohalikesse vabrikutesse.

-ms-

Õpperaamatuid kirjaoskamatuitele sõdureile.

Käesoleval aastal saadeti II diviisi õppekompaniisse suuremal arvul noorsõdureid, enamasti Petseri maakonnast, kes kas koguni kirjaoskamatud on, või ainult 1—2 talvet vene koolis käinud. Et neid tarvis on lugema õpetada, seks pööras diviisi õppekompanii ülem hiljuti Tartu linnavalitsuse poole palvega lubada õppekompanii sõduritele kasutamiseks linna algkoolidest osa õpperaamatuid.

Linnavalitsus on õppekompanii ülema palvele vastu tulnud ja lubanud õppekompaniile anda neljast algkoolist tarvilikke raamatuid. E. Ms.

Sõjaväelised teated.

Kõrgemad ohvitserid Jaapani ja Ameerika Ühisriikide sõjavägedes.

Jaapani sõjaväe koosseisus on 14 kindralit, 52 kindralleitnanti ja 159 kindral-majorit.

Kindralid määratakse Jaapani sõjaväes järgmistele kohtadele: 1 — sõjaministriks; 1 — kindraladjutandiks keisri juurde; 4 marssalite ja admiralide nõukogusse; 4 sõjanõunikudeks; 1 — kindralstaabi ülemaks; 1 — Formosa armee juhatajaks; 1 — Korea ja 1 — Kvantungi armee juhatajaks.

Kõik valitsuste, osakondade, diviisi ja sõjaringkondade ülemad on kindralleitnandid.

Ühisriikide sõjaväes, vägede kindrali (kõrgem auaste Ameerika sõjaväes) erusse minekuga ja rahuaja koosseisude peale üleminekuga on kõrgemaks rahuaja aukraadiks kindral-majoor. Staabi ülema, valitsuste ja sõjaringkondade ülemad on kõik ühesuguses aukraadis. Kõik sõjalaevastiku juhatajad ainult kontr-admiralid.

Kindralstaabi raamatukogu tarvitajatele.

Ohvitser, ametnikke, sõdureid ja nende perekonnaliikmeid, kes Kindralstaabi raamatukogust on võtnud lugemiseks raamatuid, kuu-kirju ja muud lugemismaterjali, palutakse neid võimalikult aegsasti, kõige hiljemalt aga 30-daks novembriks tagasi tuua ehk saata Kindralstaabi raamatukogusse.

R.-kogu revideerimise komisjon.

Kroonika.

— Rahaliseks autasuks vabadussõjalastele, kes maasaamise õigusest loobuvad, on Riigivanema ja riigikantsleil lisa-eelarves üles võetud 6 miljonit marka.

— Uueks riigikontrolöriks valiti hra J. Zimmermann, asunikude rühmast.

— Eesti-Belgia leping kurjategijate väljaandmiseks kirjutati 11. skp. Brüsselis alla.

— Vabariigi Valitsuse otsusel kaotatakse kaitseisukord neis kohtades, kus ta praegu veel maksusel on, 1. jaan. 1928 a. Otsus esitatakse kinnitamiseks Riigikogule.

— Petserimaal paljastati suurem salakuulajate organisatsioon, mis salakuulamise kõrval tegutses ka Petserimaa Nõukogude Vene külge liitumise sihis. Areteeriti 19 isikut.

— Türi alevile anti siseministri korraldusel linna õigused.

— Eesti-Soome vahelisi viisume kavatakse ära kaotada. Läbirääkimised selles asjas algavad lähemal ajal.

Akadeemilised noored kaitsevões.

Lugupeetud hr. rühmavanem! Palun mind täna õhtul kommerssile lubada. — Kui tervit jätkub, olen hommikul jälle kohal. . .

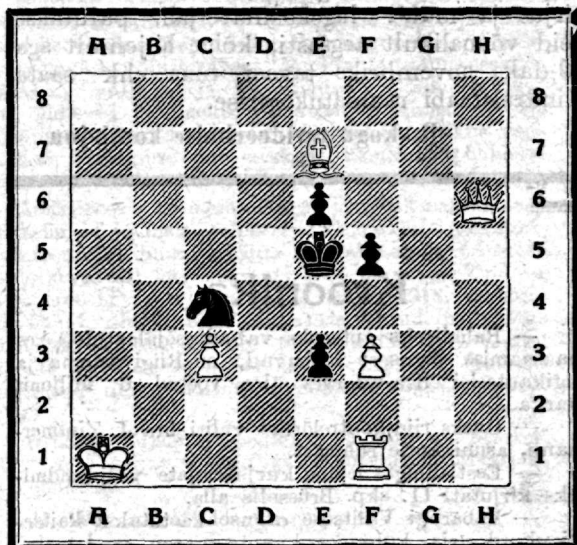
Hajameelsus.

Juba kolmas kord puhastab tema kogemata võõraid saapaid. . .

Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 17 (58).

Kokku seadnud prof. Th. Lemba (Tallinnas).
Mustad.

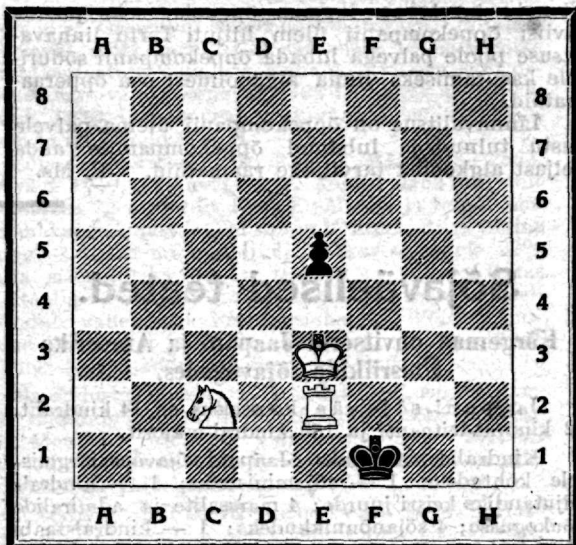
Valged.

Valged: Ka1, Lb6, Vf1, Oe7, Ec3 ja f3.

Mustad: Ke5, Rc4, Ee3, e6 ja f5.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Ülesanne nr. 18 (59).

Kokku seadnud dr. A. Galitsky.
Mustad.

Valged.

Valged: Ke3, Ve2, Rc2.

Mustad: Kf1, Ee5.

Valged algavad ja annavad matt kolme sammuga.

Ülesande nr. 14 lahendus.

1. La8—d8, Oe7:d8,

2. Rc5:d7 annab matt.

1. (La8—d8), Oe7:f8,

2. Rg5—f7 annab matt.

1. (La8—d8), Oe7:g5,

2. d2—d4 annab matt.

1. (La8—d8), Oe7:c5,

2. f2—f4 annab matt.

1. (La8—d8), K ehk V
ükskõik kuhu,

2. Ld8:e7 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: V. Mikenas, Erih Laasi ja Boris Kerner (Tallinnast), stud. jur. Raoul Pärnpuu (Tartust), Martin Villemson (Pärnust).

Partii nr. 9.

Soti avang.

Valged.

Förster.

1. e2—e4,

2. Rg1—f3,

3. d2—d4,

4. Rf3:d4,

5. Oe1—g5,

6. Rd4:c6,

7. Ke1—e2,

8. Og5:f6?,

9. Rb1—c3,

10. Ke2—d2,

Mustad.

Imbusch.

e7—e5,

Rb8—c6,

e5:d4,

Rg8—f6,

Of8—c5,

Oe5:f2+,

b7:c6,

Ld8:f6,

Oe8—a6+,

Lf6—f4 annab matt.

Vastutav toimetaja A. Traksmann.
Väljaandja Sõdur, Tallinn, Uus tän. 10.

Soomusrongide diviis Vabadussõjas.

Punaväe sissetungimine ja väljatõrjumine.

Kokku seadnud soomusrongide brigaadi ajaloo komitee korraldusel

Ed. Laamann.

Hind 200 marka.

Müügil „Sõduri“ talituses, Uus tän. № 10.